

חוברת עזר
להוראת חומש בראשית

פרשת תולדות

החוברת הופקה במיזם משותף של מינהל החינוך הדתי
מכללה ירושלים ותלמוד תורה מורשה
ע"פ תוכנית הלימודים בתורה של בית הספר היסודי הממלכתי דתי

ירושלים עיה"ק, התשע"ב

©

פנימי - לא למכירה

כל הזכויות שמורות
מותר להעתיק ולצלם ללא מטרות רווח

תלמוד תורה מורשה ירושלים
ת.ד 34055 ירושלים, 91340

תוכן העניינים

פרק כה

- 5 הריונה של רבקה
10 הולדת יעקב ועשיו
16 מכירת הבכורה ליעקב
21 המסרים העולים מפרק כה

פרק כו

- 23 התגלות ה' ליצחק וההבטחות לו ולזרעו
27 שיבת יצחק בגרר ושילוחו בידי אבימלך
32 חפירת הבארות בנחל גרר
36 כריתת הברית בין יצחק לאבימלך
40 נשי עשו החתיות
42 המסרים העולים מפרק כו

פרק כז

- 45 שליחת יצחק את עשו להביא צייד
51 רבקה מצווה את יעקב לקבל את הברכות
53 הליכת יעקב אל יצחק
56 ברכת יצחק ליעקב
58 הגעת עשו וברכת יצחק לעשו
61 כעס עשו ופעולת רבקה
63 המסרים העולים מפרק כז

פרק כח

- 65 ברכת יצחק ליעקב לפני צאתו לחרן
66 שמיעת יעקב בקול הוריו
66 לקיחת עשו את מחלת בת ישמעאל לאישה
67 המסרים העולים מפרק כח
68 סיכום פרשת תולדות

פרק כה

בפרקנו שלושה נושאים עיקריים:

1. הריונה של רבקה
2. הולדת יעקב ועשיו
3. מכירת הבכורה ליעקב

בלימוד פרק זה נדגיש לילדים את מעלתו של יעקב לעומת שפלותו של עשו, הן מבחינת היחס האלוקי לכל אחד מהם והן מבחינת התנהגותם השונה. לימוד זה יהווה בסיס להבנת מעשיו של יעקב: בקשת הבכורה ולקיחת הברכות מעשו.

הריונה של רבקה (פסוקים יט-כג)

נאמר בפסוק יט: "וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יַצְחָק בֶּן אַבְרָהָם אֲבִרְהֵם הוֹלִיד אֶת יַצְחָק"

נעלה את השאלה: מדוע התורה חוזרת על כך שאברהם הוליד את יצחק, הרי דבר זה ידוע? נשיב, שהתורה רצתה לומר שיצחק הוא הבן העיקרי של אברהם, וכפי שכתב הרשב"ם:

"לפי פשוטו של מקרא: לפי שאמר למעלה בישמעאל בן אברהם אשר ילדה הגר המצרית, אבל כאן יצחק עיקר בן היה לאברהם,

שהוא הוליד את יצחק מאשתו גמורה [שרה] בדכתיב: 'כי ביצחק יקרא לך זרע'."

והרמב"ן כתב שפסוק זה בא להדגיש שיצחק לבדו נקרא תולדתו של אברהם, ולא עשו: "ולכך חזר והשלים: 'אברהם הוליד את יצחק, לומר כי הוא לבדו תולדותיו'."

נוסיף ונאמר גם את דברי צרור המור, המסביר שהכל ראו שיצחק הוא בנו של אברהם לפי התנהגותו הטובה:

"...כי תולדותיו לא היו אלא היותו בן אברהם, צדיק כאביו והולך בדרכי ה' בענין [כפי] שהיה ניכר במעשיו שהיה בן אברהם, וכל הרואה אותו אומר כודאי אברהם הוליד את יצחק, כי הוא דומה לאביו במעשיו" (ראה גם בהעמק דבר לנצי"ב).

נאמר בפסוק כ: "וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקָחְתוּ אֶת רַבְּקָה בַּת תּוֹאֵל הָאֲרָמִי..."

נשאל את הילדים: מדוע התורה חוזרת ומרחיבה את ייחוסה ומקורה של רבקה, וכפי ששאל רש"י: וכי עדיין לא נכתב שהיא בת תואל ואחות לבן מפקן ארם?"

נשמע את תשובותיהם, ונסביר שבדברים אלו התורה מלמדת אותנו על צדקותה של רבקה, שלמרות שגדלה בבית של רשעים ובעיר של רשעים לא למדה ממעשיהם, כפי שכתב רש"י: "להגיד שבחה [של רבקה], שהיתה בת רשע ואחות רשע, ומקומה אנשי רשע, ולא למדה ממעשיהם."

נאמר בפסוק כא: "וַיַּעֲתֶר יִצְחָק לֵאמֹר לְנִכְחַ אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא"

כתב רש"י: "ויעתר - הרבה והפציר בתפילה."

נחשב את שנות העקרות של רבקה, ונמצא שהן עשרים שנה, שהרי בגיל ארבעים נישאה (כה, כ) וכשהיתה בת שישים נולדו יעקב ועשו (כה, כו). לאחר מכן נדבר על מעלת יצחק, שהתפלל לה' בכל לבו שרבקה תפקד, ועל אף שלא נענה מיד המשיך להתפלל ולבטוח שה' יענהו.

נציין גם את אהבתו הגדולה של יצחק לרבקה, כפי שעולה מפסוק זה, וכפי שכתב הרד"ק: "הרבה בתפילה על אשתו שתלד, לפי שהיה אוהב אותה אהבה יתירה, וכמו שפירשנו, ומאהבתה לא רצה לקחת אשה אחרת עליה...".

והספורנו הוסיף שבתפילתו התפלל יצחק שהזרע שהבטיחו ה' יהיה דווקא מרבקה הצדקת: "אף על פי שהוכמח על הזרע שיירש, התפלל לאל שיתן לו אותו הזרע ומוצאת ההגונה הנצבת נכחו".

את המילים "לְנֶכַח אִשְׁתּוֹ" נסביר כרש"י: "זה עומד בזוית זו ומתפלל, וזו עומדת בזוית זו ומתפללת".

בכך נשמיע את צדקותה של רבקה, שהתפללה תפילות רבות כמו יצחק, וכן נדבר על האהבה שביניהם, ששניהם יחדיו התפללו לה' שיפקדם בבן.

בלימוד זה נדגיש את השתדלותם הרבה של יצחק ורבקה בתפילה.

"וַיַּעֲתָר לוֹ ה' וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ"

ה' קיבל את תפילתו של יצחק, דבר המלמד על אהבת ה' והשגחתו עליו, וכפי שכתב הרלב"ג: "להודיע שה' יתברך משגיח בדבקים בו לתת להם אשר יבקשו מהטובות".

נאמר בפסוק כא: "וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקֶרְבָּה"

למילה "וַיִּתְרַצְצוּ" שני הסברים:

אבן עזרא: "מלשון מרוצה".

אור החיים: "לשון ריצוין, פירוש היו נדחקים ביותר כשיעור".

משמעות ההתרוצצות לפי האבן עזרא היא ריצה, שהיו רצים בבטנה, כלומר זזים ללא הפסקה, ולפי אור החיים ההתרוצצות משמעותה הדחקות, שהיו נדחקים יותר מהדחקות רגילה של עוברים.

על פי דבריהם נסביר לילדים את הקושי הגדול שהיה בהריונה של רבקה. להגדלת הפלא נביא את דברי **אבן עזרא** שכתב על פי המדרש: "והיא שאלה לנשים שילדו אם אירע להן ככה? ותאמרנה: 'לא'".

תיאור קושי ההריון יעזור לילדים להבין את המשך דברי רבקה ואת הליכתה לשאול את ה'.

"וַתֹּאמֶר אִם בֶּן לְמָה זֶה אֲנִי"

בפירוש פסוק זה נאמרו פירושים שונים. נזהר שלא ישמע לילדים מפסוק זה כביכול ייאוש של רבקה מחייה או חרטה על ההריון לו ציפתה שנים רבות, וכפי שכתב **אור החיים**: "אין הדעת מסכמת עליו שתמאם הצדקת בהריונה, לצד [למרות] הצער... ולעולם [ומעולם] לא הקפידה [רבקה] על צער ההיריון, כי הצדיקים יסבלו צער גדול בעולם הזה לתכלית טוב נצחי".

אנו נפרש **כאבן עזרא**: "אם בן - הדבר והמנהג [שהריון בדרך כלל אינו כל כך קשה], 'למה זה אנכי' - בהריון משונה", ו**כרד"ק**: "אם בן למה זה אנוכי - משונה משאר הנשים בזה".

"וַתִּלְךְ לְדַרְשׁ אֶת ה'

נסביר **כרש"י** שדרישת ה' היא לשאול נביא, וכך כתב: "ותלך לדרש - לבית מדרשו של שם".

בפסוק זה נצביע על גודל אמונתה של רבקה, שידעה שדבר זה הוא מאת ה'.

נאמר בפסוק כג: "וַיֹּאמֶר ה' לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבֶטְנָךְ"

ביאר **הרס"ג**: "שני גוים - שני אבות לעמים".

נוסיף שגויים אלו היו שונים מאד זה מזה, וכדברי **האברבנאל**: "כי לפי שמלידה ומכמן ומהריון נבדלו, אמר ששם בכמן היו כשני גויים, וכעבור זה היו מתרועצים כי לא יוכלו להתחבר במקום אחד".

ועוד, בהיותם אבות לעמים היו שניהם בעלי כוחות גדולים כבר בבטון, וכפי שהמשיך שם: "וכאילו אמר להיותם התחלות לעמים רבים ועצומים בבטון יתרוצצו... קמון המקום להכיל לאומים עצומים כמוהם". נוסף ונאמר לילדים גם שהקדוש ברוך הוא הסביר לרבקה שההתרוצצות בבטנה כה חזקה מפני שמדובר בתאומים, וכפי שכתב הרמב"ן: "הודיע לה שלא תפחד כי בעבור שהיתה מעוברת תאומים הוא הריצוץ הזה בכמנה".

"וּשְׁנֵי לְאֻמִּים"

כתב רש"י: "אין לאום אלא מלכות".

נסביר שה' מוסיף לגלות לרבקה שבין העמים שיצאו ממנה יהיו גם ממלכות גדולות שישלטו בעולם.

"מִמַּעֲיָד יִפְרְדּוּ"

כתב רש"י: "ממעיד יפרדו - מן המעיים הם נפרדים, זה לרשעו וזה לתומו". כלומר ה' מגלה לרבקה שאופיים של שני ילדים אלו, שעתידים להיות עמים חשובים בעולם, יהיה מנוגד בתכלית זה מזה.

"וְלְאֵם מְלֵאָם יֵאָמֵן"

בין שתי מלכויות אלו יהיה מאבק תמידי, כדברי האברבנאל: "הנה עוד יהיו מריבים זה עם זה תמיד, כי לא יסכימו זה עם זה באהבה ואחוזה כקרובים... פעם יגבר זה על זה, ופעם יהיה המנצח מנוצח...".

"וְרַב יַעֲבֹד צְעִיר"

המילים "רב" ו"צעיר" משמעותן גדול וקטן, לפי סדר לידתם, כדברי הרד"ק: "רב - רצונו לומר הגדול בזמן יציאתו לעולם. ואף על פי שהזמן מועט קרא אותו היוצא ראשון - 'רב', והשני היוצא אחריו - 'צעיר'". נוסף את דברי החזקוני: "כאן נגזר על יעקב שיהיה גביר לאחיו".

כלומר כבר בפסוק זה, עוד טרם לידת יעקב, נאמר לרבקה שיעקב הוא החשוב והוא יהיה האדון.

והרשב"ם הוסיף: "ולכן אהבה [רבקה] את יעקב, שאהבו הקדוש ברוך הוא, וכדכתיב: 'ואוהב את יעקב' (מלאכי א, ב)".
מדברים אלו עולה שאהבת ה' ליעקב ולזרעו היתה רבה עוד לפני שנולד, ומשום כך אהבתו רבקה.

לסיכום נאמר לילדים, שה' גילה לרבקה דברים אלו כדי שתוכל לפעול בעת הצורך למען התממשות עבודת הרב את הצעיר, וכפי שכתב **בליקוטים** בחומש רב פנינים: "וכאשר תחזה שהאחד יחפוץ להתאמץ ולהתחזק על חברו, החיוב עליך להתערב בדבר ולעשות תחבולות שיהיה 'ורב יעבוד צעיר'..."

נרחיב בהסבר פסוק זה ונשנונו - בעיקר את המלים "ורב יעבד צעיר" - ונסביר שה' רצה ללמד את רבקה הצדקת כמה גדול ההבדל בין שני בניה, ומה גדולה מעלתו של יעקב על פני עשו. בכך נכשיר את לב הילדים להבין את מעשיהם הצודקים של רבקה ויעקב בקניית הבכורה ובלקיחת הברכות מעשו.

הולדת יעקב ועשיו (פסוקים כד-כח)

נאמר **בפסוק כד:** "וַיִּמְלֹאוּ יָמֶיהָ לְלֵדָת וְהָיָה תוֹמָם בְּבִטְנָה"

כתב **רש"י:** "חסר [המילה 'תומם' נכתבה בכתוב חסר], ובתמר [שילדה ליהודה תאומים, פרץ וזרח, נכתב] 'תאומים' מלא, לפי ששניהם צדיקים, אבל כאן אחד צדיק ואחד רשע".

בעקבות דבריו נאמר שהתורה כתבה "תומם" ללא האות אל"ף, לומר שהיו שונים זה מזה.

נאמר בפסוקים כה-כו: "וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי בְּלוֹ פְּאֵדָתָהּ שְׂעֵר...
וְאַחֲרָי בֶן יֵצָא אַחִיו"

בפסוקים אלו נמשיך ונדגיש את הניגוד בין יעקב לעשו כבר בזמן הלידה: עשו יצא משונה בגופו ובמראהו - צבע בשרו אדום וכל גופו מלא שיער, כדברי רש"י: "מלא שיער כמלית של צמר המלאה שיער".
והרד"ק הוסיף: "והיה בשני דברים אלו [אדמוני, אדרת שיער] משונה משאר הנולדים".

לעומת זאת מראהו של יעקב היה נעים וטוב - חלק בלא שיער - כפי שנאמר בהמשך הפרשה (כו, יא): "הָן עָשׂוּ אָחִי אִישׁ שְׂעֵר וְאָנְכִי אִישׁ חֶלֶק".

"וַיְדֹ אַחֲזָת בְּעֵקֶב עֲשׂוֹ"

נציין את כוח האחיזה שנתן ה' ליעקב כבר בלידתו, שכן בדרך כלל תינוק שנולד אינו מסוגל לאחוז דבר בחזקה.

"וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב"

נפרש כפשוטו של מקרא שיצחק קרא לבנו יעקב, על שם אחיזתו בעקב עשו (הפירוש השני ברש"י).

נאמר בפסוק כז: "וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים"

בפסוק זה בא לידי ביטוי ההבדל התהומי בין אישיותו של יעקב לאישיותו של עשו בצורה המשמעותית ביותר, לא רק כפי שהוטבעו בהריון ובלידה, אלא אף בהתנהגותם בפועל, וכדברי רש"י: "בל זמן שהיו קטנים לא היו ניכרים במעשיהם... כיון שנעשו בני שלוש עשרה שנה, זה פירש לבתי מדרשות וזה פירש לעבודת אלילים".

"וַיְהִי עֲשׂוֹ אִישׁ יָדָע צִיד"

שתי תכונות שליליות באישיותו של עשו, עולות מהיותו איש ציד: אכזריות וערמומיות.

אכזריות - הפגיעה בבעלי חיים בעזרת חץ וקשת או חרב דורשת מידה רבה של אכזריות.

תכונה זו ניכרת גם בהמשך פרשתנו, כאשר שב עשו מהשדה רעב ומכר ליעקב את הבכורה, שם נאמר (פסוק כט): **"וַיָּבֵא עֵשָׂו מִן הַשָּׂדֶה וְהוּא עֵיפִי, וַיָּבִיֵא רֵשׁ"י: "בְּרִצִּיחָהּ [כלומר עיפי מרציחה]"**. תכונה זו באה לידי ביטוי גם בסוף הפרשה, ברצונו של עשו להרוג את יעקב, לאחר שקיבל את הברכות במקומו.

ערמומיות - כדי להצליח במלאכתו צריך הצייד להיות ערמומי ולהשתמש בתחבולות רבות. אף זו היתה תכונה שאפיינה את אישיותו של עשו, כפי שכתב **האבן עזרא**: **"לְעוֹלָם מְלֵא מְרֻמּוֹת, כִּי רוּב הַחַיּוֹת בְּדֶרֶךְ מְרֻמָּה יִתְפַּסּוּ [ילכדו]"**.

"איש שדה"

נציין את בטלנותו של עשו שלא עסק ביישובו של עולם - בניה, נטיעה וכדומה, אלא בזבז את זמנו לריק, כדברי רש"י: **"איש שדה - כמשמעו, אדם במל וצודה בקשתו חיות ועופות"**. **ורבנו בחיי כתב:**

"והוא [הצייד] אומנותו של אדם במל, ומי שרודף אחר תאוות העולם... ודבר ידוע כי השתדלותו של אדם במאכל ובמשתה והיותו משתעשע בציד שהם תענוגי הגוף בעולם הזה, הלא היא סיבה לבזות עבודת ה' יתברך ויראתו לעשותם מפל ותענוגי הגוף עיקר, וזאת היתה מדה של עשו..."

מידה שלילית נוספת העולה מדברי הפרשנים היא חוסר האחריות של עשו לחייו, וכפי שכתב **הרשב"ם**: **"בכל יום אני הולך לצוד חיות ביערים המצויים שם דוכים ואריות וחיות רעות, ואני מסוכן [מסתכן] למות"**.

בדרך כלל איננו מדגישים את השלילה. כאן נחרוג מהרגלנו ונדגיש את תכונותיו השליליות של עשו כדי שיובנו מעשיהם של רבקה ויעקב. עם זאת, לא נאריך בתיאורים הממחישים את רעותו של עשו.

"ויעקב איש תם"

כתב רש"י: "תם - אינו בקי בכל אלה, אלא כלבו בן פיו. מי שאינו חריף לרמות קרוי 'תם'".

יעקב היה בעל תכונות הפוכות מעשו. בעוד עשו היה ערמומי ורמאי, יעקב היה תמים וישר, כפי שכתב האבן עזרא: "ויעקב הפך עשו כי הוא איש תם". כהמשך לדבריו של האבן עזרא נוסף שיעקב היה רחמן וטוב לב, בעוד עשו היה אכזר.

"ישב אהלים"

תרגם אונקלוס: "משמש בית אולפנא", כלומר משמש חכמים בבית המדרש.

ויונתן בן עוזיאל תרגם: "ומשמש בבית מדרשא דעבר, תבע אולפן מן קדם ה'", כלומר משמש חכמים בבית מדרשו של עבר ומבקש ללמוד מלפני ה', וכפי שכתב רש"י: "אהלו של שם ואהלו של עבר".

והרלב"ג כתב: "ללמוד חכמה מבית מדרשו של שם ועבר, ולא היה שם בארץ לפנות לעסקי העולם כמו שהיה עושה עשו אחיו".

מלבד התמדתו בלימוד תורה הצטיין יעקב גם בתפילתו לפני ה', כפי שכתב הנצי"ב: "עסקיו בבית, ומובן שהמה אוהל תורה ותפילה".

לסיכום, נדגיש באוזני הילדים שני דברים:

האחד - ישיבה באוהל אינה מורה על בטלנות וחוסר מעש, אלא משמעותה ישיבה באוהלה של תורה.

השני - המילה "אהלים", בלשון רבים, מורה על מספר בתי מדרש בהם למד יעקב אבינו (שם ועבר, אברהם ויצחק וכדו').

נוסיף ונאמר שמהביטוי "ישב אהלים" אנו למדים שעיקר עיסוקו של יעקב היה לימוד התורה, שכן המילה "יושב" מורה על קביעות והתמדה, כפי שאמרו במדרש תנחומא (וישלח ט): "אין לך אדם שהיה יגע בתורה כאבינו יעקב".

נוכל גם להביא את דברי רש"י בתחילת פרשת ויצא (כח, יא): "וישב במקום ההוא - באותו מקום שכב, אבל י"ד שנים ששמש בבית עבר לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה". מאותן י"ד שנים אפשר להקיש על תקופת צעירותו, שגם בה עסק יעקב בתורה בהתמדה רבה.

נרחיב בלימוד על יעקב ובעיקר על שקידתו הרבה בלימוד ואהבתו לתורה ולתפילה, ונדגיש את מידותיו הטובות: תמימות, יושר, טוב לב, אהבת תורה, שקידה, יראת ה' ותפילה בכוונה.

ההרחבה בתכונותיו של יעקב והעיסוק בגדולתו יכשירו את לבם של הילדים לקבלת מעשיו של יעקב בהמשך בלב שלם.

נאמר בפסוק כח: "וַיֵּאָהֵב יַצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צִיד בְּפִיו"

על פסוק זה ידועים דברי רש"י (בשם המדרש) בפירושו השני: "בפיו של עשו, שהיה צד אותו [עשו היה צד את יצחק במילותיו] ומרמהו בדבריו".

לא נביא פירוש זה לילדים, מפני שאינו פשוטו של מקרא וכן מפני שאיננו רוצים לומר שיצחק היה כה תמים עד שסבר שעשו מדקדק במצוות וראה רש"י על המילים "יודע ציד".

נסביר את המילים "כִּי צִיד בְּפִיו" כפשוטם, שיצחק היה רגיל לאכול בשר בעלי חיים שניצודו על ידי עשו ועל כן אהבו, כפי שפירש רש"י בפירושו הראשון (וכן פירשו אבן עזרא ורמב"ן): "כתרגומו - בפיו של יצחק", וכפי שתרגם אונקלוס: "ארי מצידיה הוה אכיל".

על פי זה נסביר את אהבת יצחק לעשו באופן פשוט, שכך דרכו של

עולם שאב אוהב את בנו גם אם הוא רשע. נסביר שבפסוק זה באה התורה ללמדנו מדוע אהב יצחק את עשו אהבה יתירה.

בפסוק זה עולות שתי שאלות:

האחת – היתכן שמעלתו המיוחדת של יעקב נסתרה מעיני יצחק?
השניה – היתכן שיצחק אבינו התעלם מרשעותו של עשו רק בגלל שעשו הביא לו ציד?

על שאלות אלו השיב **בעל הליקוטים** בחומש רב פנינים:

"יצחק ידע מרשעות עשו ולא היה נעלם ממנו דבר, אך עשה כמו שאמר שלמה המלך עליו השלום: '...הוכח לחכם ויאהבך'... רק הוכח אותו לחכם ותאמר לו: הלא חכם אתה ולא יאות לחכם כמודך לעשות מעשים תעתועים כאלה. 'ויאהבך' - וישמע דבריך ותמצא הן בעיניו.

וכזה היה התנהגות יצחק עם עשו: יודע היה יצחק כי עשו רשע הוא, ואם ידחנו בשתי ידיים יתפקר יותר, ועוד קיווה אולי ימשכנו בעבותות אהבה אליו ויחזירנו למוטב... על כן התקרב אליו ואכל מצידו, וכאשר יראה עשו כי אהבת אביו גדולה מאד אליו, לא יעז פניו נגדו לעשות בפרהסיא מה שאביו שונא... ודימה יצחק אולי יענהו עשו: 'אבי, הנני מתחרט על מעשי הרעים ולא אשוב עוד לעשות הרע בעיני ה' ובעיניך', ועוד דברים כאלה, דברי הרמה ותשובה".

נסכם ונאמר כי מספר סיבות הביאו לכך שיצחק אהב מאד את עשו:
א. עשו דאג לו והביא לו אוכל שאהב לאכול, כפשט הכתוב.
ב. יצחק ראה במעשהו של עשו דבר חיובי והוא הכבוד שנהג באביו.
ג. יצחק התאמץ מאד לקרב את עשו ולהראות לו אהבה, כדי שיתחרט על מעשיו הרעים.

"וְרִבְקָה אֶהְבֶּת אֶת יַעֲקֹב"

כתב רבנו אברהם בן הרמב"ם: "חיבה יתירה על חיבה מבעי. ולא

שהיתה שונאת את עשו, אלא אוהבת את יעקב יותר ממנו... וגברה אהבתה הטבעית ליעקב, לפי שהיה יושב אהלים".

על פי זה נסביר שרבקה לא שנאה את עשו אלא אהבה את יעקב יותר מעשו, מפני שיעקב הלך בדרך הטוב.

על כך הוסיף רשב"ם: "שהיתה מכרת בתומתו, וגם ממה שאמר הקדוש ברוך הוא: 'ורב יעבד צעיר'".

כלומר רבקה אהבה את יעקב יותר מעשו משתי סיבות:

האחת - מפני שראתה שהוא איש תם, יושב אהלים.

והשניה - מפני שה' הודיע לה שהבן הגדול יהיה עבדו של הבן צעיר.

אהבתה של רבקה ליעקב היתה מתגברת והולכת, וכפי שאמרו חכמינו ז"ל **בפסיקתא זוטרתיא**: "לא אמר 'אהבה את יעקב', אלא 'אוהבת' בכל יום ויום מתווספת לו אהבה על אהבתו".

לאור דבריהם נתאר לילדים את האהבה הגדולה שאהבה רבקה את יעקב, על היותו איש תם וירא ה', יושב אהלים ושוקד על התורה. יעקב הלך בדרכם הטובה של אברהם ויצחק ועל כן היתה האהבה אליו הולכת ומתחזקת מיום ליום.

כמוכן גם יצחק אהב את יעקב בשל הליכתו בדרך אבותיו.

מכירת הבכורה ליעקב (פסוקים כט-לד)

נאמר **בפסוק כט**: "וַיֵּד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֵא עֵשָׂו מִן הַשָּׂדֶה וְהוּא עָיִף"

כתב רבנו אברהם בן הרמב"ם: "מרוחק הדרך וגודל הטורח בציד".

נסביר שהמילה "עָיִף" כוללת גם רעב, וכדברי האבן עזרא: "כמעט

'בְּאֵרֶץ עֵיפָה' (ושעיהו לב, ב) - רעב וצמא".

נאמר בפסוק ל: "וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ אֶל יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן הָאָדָם הָאָדָם הַזֶּה..."

כתב רש"י: "מן האדם האדם - עדשים אדומות".
הרד"ק הוסיף שמסיפור זה אנו למדים על גרגרנותו של עשו:

"והיה הסיפור הזה להודיע מעלת יעקב ופחיתות עשו וקלות דעתו, וכי היה [עשו] גרגרן... ומרוב גרגרנותו לא שמר [לא המתין] עד שיבשל הוא מצידו ויאכל, ותאב אל תבשיל העדשים שמצא מתוקן".

נאמר בפסוק לא: "וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מְכַרָּה כִּיֹּם אֶת בְּכֹרְתְךָ לִי"

נעלה את השאלה: מדוע רצה יעקב לקנות את הבכורה?
נסביר לילדים שבקניית הבכורה לא התכוון יעקב להגדיל את ירושתו מדין בכור הנוטל כפליים, וכפי שכתב הר"ן בדרשותיו ודרוש שני, עמוד ל: "שמכירת הבכורה לא היתה נוגעת לדבר ממון כלל..." (ולא כפירוש הראשון המובא באבן עזרא).

על פי דבריו נאמר שיעקב רצה לקנות מעשו את המעלה הרוחנית שיש בבכורה, וכפי שהמשיך הר"ן: "ושמכירת הבכורה לא היה דבר [ממוני או גשמי], כי אם לכבוד לכה, שיכבד הצעיר הכבוד הראוי לכבוד".
בדומה לכך כתב האבן עזרא: "ויש אומרים שיש לכבוד לעולם מעלה על הצעיר, לקום מפניו ולשרתו כבן לאב".

נמשיך ונשאל: מדוע רצה יעקב לקחת לעצמו את מעלת הבכורה מעשו?

נסביר שיעקב הכיר את תכונותיו השליליות של עשו, שהיה איש ציד אכזר וערמומי ואיש שדה, שעסק בענייני העולם ולא הלך בדרך אבותיו. ביום שראה יעקב את עשו חוזר מהשדה ומבקש שיאכילהו כדרך שמאכילים בהמות (כדברי רש"י: "הלעיטני - אפתח פי ושפוך הרבה לתוכו, כמו ששנינו 'אין אוכסין את הגמל אבל מלעיטין אותו'"), הזדעזע יעקב והבין שלאיש כזה לא מגיעה מעלת הבכורה, וכפי שכתב רבנו

אברהם בן הרמב"ם: "לא לצרות עין יעקב, אלא כדי להשתמש בשעת הכושר להעביר את הבכורה אליו, לפי שהוא היה ראוי לה יותר ממנו".

הר"ן הרחיב בעניין זה וכתב:

"שאותו היום [שהגיע עשו מהשדה] מת אברהם, ובישל יעקב תבשיל עדשים להברות את האבל [יצחק]. ועשו לפי הנראה לא היה בפמירת אברהם כלל, לא דמעה עיניו למותו ולא נשבר לבו לאבל יצחק, אבל בא אליהם כחסר לב, בוזה דרכיו, והוא התעסק בשדה בשגעונותיו... אמר בדרך הזוללים: 'הלעימני נא' וגו'. כלומר אפתח פי ואשפוך הרבה לתוכה כמו שכתב רש"י ז"ל... כי כבוד הבכור על הצעיר, הוא מצד היות האב מתחקה ונרשם יותר עליו [דרכו של האב בולטת יותר בהתנהגותו של הבכור], 'כי הוא ראשית אונו', ולכן יחוייב הצעיר לכבד האב הגדול... ולזה אמר יעקב בראותו רוע מעשיו, אחרי אשר אני מעלה אבותי על ראש תפארתי... 'מכרה כיום את בכורתך לי'... כי אין מן הראוי שתריח כל היום ריח שדך ואנכי הולך בעקבות אבינו, וכאשר יעלה על רוחך, תתנשא לאמר אשר עליך נקרא שם אבינו יותר ממני".

בעקבות דברי הר"ן נסביר את גודל קלקולו של עשו וחוסר כבודו לדרך אבותיו, וממילא את רצונו של יעקב שהבכורה תהיה שייכת לבן הממשיך את דרך אבותיו.

עם זאת, נעדיף לא להביא לילדים את דברי חכמינו ז"ל שהביא הר"ן בתחילת דבריו (הובאו גם ברש"י כאן), שבאותו היום נפטר אברהם ועשו לא הצטער על כך, דברים המעצימים את רשעותו של עשו, שכן בגיל הצעיר עלולים הילדים להתבלבל בסדר הפסוקים, שהרי בסוף פרשת חיי שרה כבר למדנו על מיתתו של אברהם אבינו (לדברי חכמינו ז"ל אין מוקדם ומאוחר בתורה ואברהם ראה את יעקב ועשו).

כמו כן כשיטה אנו מעדיפים להשאר נאמנים לפשוטו של מקרא, ובפסוקים לא נזכר שאברהם אבינו מת באותו היום. חכמינו למדו זאת

ברמוז ("מִן הָאָדָם הָאָדָם" - רמז לתבשיל אבליס). בגיל בוגר יותר נביא כמובן דברים אלו, ובכך נוסף ונחזק את צדקת מעשהו של יעקב.

נאמר בפסוק לב: "וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ הִנֵּה אֲנִי הוֹלֵךְ לָמוֹת וְלָמָּה זֶה לִי בְכָרָה"

נמשיך להסביר על פי הר"ן, שבאותה השעה שחזר עשו, אחר ש"התעסק בשרה בשיגעונותיו", אפילו הוא הבין שאינו ראוי לבכורה שכן הוא אינו דומה במעשיו לאבותיו, וכן אינו ראוי שיקרא שם על שמו:

"ועשו התבונן בעצמו ממעשהו אשר בחר בו, ואמר 'הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכרה', ענינו שהטובים ילכו לעולם בדרך אבותיהם הטובים... לא בחרתי לכת בדרך אבותי אשר תפארתם לשבת בית, אבל אהבתי להיות למוד מדבר, הולך על נפשי על מעונות אריות לצוד ציד, ומה בצע כי יקרא שם אבותי עלי ולא דרכיהם - דרכי".

נאמר בפסוק לג: "וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הַשְּׁבִעָה לִי כִּי־אֵם"

בטעם השבועה שהשביע יעקב את עשו, כתב החזקוני: "שאינך חוזר בך, לא תחזור בך להיות מערער עליה מן היום הזה ולהבא, ועל ידי בן תקיים המכירה, שאלמלא בן יוכל עשו לומר: 'חוזר אני כי'".

"וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּמְכַר אֶת בְּכָרְתוֹ לַיַּעֲקֹב"

למרות שמעלת הבכורה של הבכור איננה דבר ממש, ואין הקונה מקבל בידו דבר מהמוכר, נסביר שמכירתה על ידי עשו פירושה הסכמה גמורה בלב שיעקב יקבל את המעלה. בשבועתו ביטא עשו את זלזולו בבכורה ואת מחויבותו להסכם זה לעולם.

נאמר בפסוק לד: "וַיַּעֲקֹב נָתַן לְעֲשָׂו לֶחֶם וַיְנַזֵּד עֲדָשִׁים... וַיִּבְּזוּ עֲשָׂו אֶת הַבְּכָרָה"

כתב הרמב"ן: "בו לדבר יחבל לו... וזו סיבת כיוזי הבכורה, כי אין חפץ בכסילים רק שיאכלו וישתו ויעשו כחפצם בעתם, ולא יחושו ליום מחר".

והר"ן כתב: "ושמח [עשו] בנפשו למה שמילא כרסו וכיזה הבכורה, גם אחרי לכתו לא נחם על סבלותו ורעתו לומר: 'מה עשיתי?'"

לאור דבריהם נדגיש לילדים את הבוז שביטא עשו כלפי הבכורה, בוז המעיד על שפלותו ורשעותו (כדברי רש"י: "העיד הכתוב על רשעו") ועל כך שאינו ראוי לבכורה.

הלימוד על מכירת הבכורה לאור דברי הר"ן והמפרשים
ישפוך אור על מעשהו של יעקב.

המסרים העולים מפרק כה

הריונה של רבקה:

1. יצחק נקרא בנו של אברהם ולא ישמעאל.
2. צדקתו של יצחק -
 - א. היה צדיק כאביו אברהם והלך בדרכיו.
 - ב. העתיר בתפילות רבות לה' שיפקוד אותו ואת רבקה בבן.
3. צדקותה של רבקה -
 - א. לא למדה ממעשיהם הרעים של בני משפחתה ובני עירה.
 - ב. התפללה לה' שיתן לה וליצחק זרע.
4. אהבת ה' ליצחק והשגחתו עליו - ה' קיבל את תפילתו של יצחק.
5. צדקותה של רבקה - היתה מוכנה לסבול את צער ההריון ולא התחרטה עליו.
6. האמונה של רבקה - הלכה לדרוש את ה' כי ידעה שהכל מאתו.
7. אהבת ה' ליעקב - מדבריו לרבקה "ורב יעבד צעיר".

הולדת יעקב ועשיו:

1. תמימותו של יעקב - נקרא "איש תם" - איש אמת, ישר והגון.
2. שקידתו של יעקב בתורה - על יעקב נאמר "יושב אהלים".
3. אהבת יצחק לבנו עשו - על אף שידע על גודל רשעותו.
4. צדקתו של יצחק - התאמץ להחזיר את בנו עשו בתשובה.

5. האמון של יצחק בבנו - יצחק האמין בעשו שיעשה תשובה.
6. אהבת רבקה לבנה - רבקה אהבה את יעקב מפני שהיה איש תם ויושב אוהלים, ועליו הבטיח לה ה' שרב יעבוד צעיר.

מכירת הבכורה ליעקב:

1. חכמתו של יעקב - נהג בחכמה וקנה את הבכורה מעשו, שמעלת הבכורה לא התאימה לו.
2. הכרתו של עשו שאינו ראוי לבכורה - על פי דבריו של עשו "הנה אנכי הולך למות" והסברו של הר"ן.

פרק כו

בפרקנו חמישה נושאים עיקריים:

1. התגלות ה' ליצחק וההבטחות לו ולזרעו
2. ישיבת יצחק בגרר ושילוחו בידי אבימלך
3. חפירת הבארות בנחל גרר
4. כריתת הברית בין יצחק לאבימלך
5. נשי עשו החתיות

התגלות ה' ליצחק וההבטחות לו ולזרעו (פסוקים א-ה)

נאמר בפסוק א: "וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ מִלְכָּד הָרֶעֶב הָרָעֵב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בַיָּמֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל אַבְיִמֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה"

נביא את דברי רש"י (בפסוק ב), שיצחק התכוון לרדת למצרים: "שהיה דעתו לרדת מצרימה כמו שירד אביו בימי הרעב", ונסביר שיצחק התכוון להתעכב מעט בגרר ולהמשיך הלאה למצרים.

נוסיף ונאמר שיצחק הלך בדרכי אביו והתכוון לרדת למצרים רק כשהגיע למצב של סכנה מהרעב, וכפי שכתב הרלב"ג: "...להודיע כי הרעב היה כבד מאד, עד שלא היה רעב כמוהו בארץ מלכד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם... ולזה הוכרח יצחק לצאת מהארץ ההיא".

בלימוד זה נדגיש את האהבה לארץ ואת הרצון שלא לעוזבה.

נאמר בפסוק ב: "וַיֵּדָא אֱלֹהֵי ה'"

בפסוק זה אנו נפגשים לראשונה עם הדיבור האלקי ליצחק (בפרשה הקודמת הוזכר שה' בירך את יצחק אחרי מות אברהם, ובתחילת הפרשה למדנו שה' קיבל את תפילת יצחק, אך עד עתה לא נזכר שה' דיבר עם יצחק).
נציין שבמשך הדורות דיבר ה' רק עם אנשים מיוחדים, שהיו במדרגה עליונה.

"וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תִּרְדּוּ מִצְרַיִם"

כתב רש"י: "שאתה עולה תמימה [אחר מעשה העקידה, שם צווה אברהם "והעלהו שם לעולה"], ואין חוצה לארץ כדאי לך".
לאור דברים אלו נסביר שה' ציווה את יצחק לא לעזוב את הארץ מפני קדושתה והתאמתה לו, שכן יצחק נתקדש כקרוב בעקידה, ואדמת חוץ לארץ טמאה היא ואינה ראויה לו.

בלימוד זה נחזק בעיני הילדים את קדושתה של ארץ ישראל ואת גדולתו המיוחדת של יצחק.

נאמר בפסוקים ב-ג: "שָׁכַן בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים. גֹּר בְּאֶרֶץ הַזֹּאת..."

כתב הרד"ק: "ומה שאמר: 'שכן בארץ'... ואחר כן אמר: 'גור', לחזק לו המצוה שלא יצא מן הארץ, לא עתה ולא לעולם".
כלומר כפילות הציווי שלא לעזוב את הארץ, באה כדי לחזק את שייבתו של יצחק בארץ ישראל, שלא יצא ממנה כל חייו.

"כִּי לֹךְ וּלְזַרְעֲךָ אֲתָנָּן אֶת כָּל הָאֲרֶצֶת הָאֵל"

שאל: מדוע אמר ה' ליצחק "כָּל הָאֲרֶצֶת" בלשון רבים, הרי ארץ כנען אחת היא?

נענה על פי הרמב"ן: "וגור עתה בארץ הזאת, בארץ כנען, אשר תכלול עמים רבים וארצות רבות".
כלומר בארץ כנען ישנם עמים רבים ולכל עם יש ממלכה הנחשבת כארץ בפני עצמה.

"וְהִקְמַתִּי אֶת הַשְּׁבִעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיד"

נסביר **כרמב"ן**, שה' הבטיח ליצחק שיקיים את השבועה שנשבע לאברהם על נתינת הארץ לו ולזרעו, כדי להראות את אהבתו הגדולה ליצחק, וכך כתב:

"אין צריך שיבטיח הקדוש ברוך הוא את יצחק שלא יעבור השבועה שנשבע לאביו, כי לא אדם הוא להינחם [להתחרט]... ונראה שזה המאמר 'והקמתי את השבועה' יחשב שבועה, ולכן תמיד יאמר בתורה 'הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב'... כי לא מצאנו שבועה ליצחק בלתי זאת, ורצה הקדוש ברוך הוא להישבע לכל אחד מן האבות [על הארץ], להודיע שראוי כל אחד לכרות עמו ברית, ושתהיה זכות כל אחד עומדת לפניו עם זרעם, כי אף על פי שהראשונה [שהשבועה הראשונה לאברהם] תספיק, תוספת זכות וכבוד הוא להם..."

על פי דברי הרמב"ן נציין שכל מקום בתורה שנזכר שה' נשבע ליצחק, מקורו בפסוקנו.

נאמר בפסוק ד: "וְהִרְבִּיתִי אֶת זַרְעֲךָ כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם"

נסביר שהברכה ליצחק שזרעו יהיה ככוכבים היא גם בכמות, וגם באיכות שיהיו רבים וחשובים, וכפי שכתב **האברבנאל**: "והוא הריבוי בכמותם ובמעלתם". **והנצי"ב** כתב: "שיהיו גדולי המעלה, ככוכבי השמים, המאירים לרבים".

"וְנָתַתִּי לְזַרְעֲךָ אֶת כָּל הָאָרֶץ הַזֹּאת"

כתב **האברבנאל**: "ולא יקשה עליך היעוד הזה [ההבטחה שזרעך ירבה

ככוכבים] בחשבך כי בניך הם מתי מספר, ואיך יירשו את כל הארצות האלה, כי הנה אני ארכה את זרעך ככוכבי השמים".
כלומר ה' הבטיח ליצחק שבניו יהיו רבים מאד, ויוכלו ליישב את כל חלקי הארץ.

"וְהִתְבָּרְכוּ בְזֶרְעֶךָ כָּל גּוֹי הָאָרֶץ"

כתב רש"י: "אדם אומר לבנו: 'יהא זרעך כזרעו של יצחק'".
והאברבנאל כתב: "ולא תחוש גם כן לשנאתם ואיבתם לזרעך בהיות יורש את ארצם, כי הנה אף על פי שזרעך יירשו את ארצם, יתברכו בהם כל גווי הארץ".

נאמר בפסוק ה': "עֲקֵב אֲשֶׁר שָׁמַע אֲבִרְהָם בְּקוֹלִי וַיִּשְׁמַד מִשְׁמֵרְתִּי מִצּוֹתֵי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתַי"

בפסוק זה מציין ה' את צדקותו הגדולה של אברהם. בחמישה דברים באה לידי ביטוי צדקות זו: בשמיעתו בקול ה', בשמירת משמרתו, בשמירת מצוותיו, בשמירת חוקותיו ובשמירת תורותיו.

בדברי המפרשים אנו מוצאים הסברים שונים לרשימת הדברים: הרשב"ם הסביר: שמע בקול ה' - בעקידה, שמר משמרת - בברית המילה, מצוותי - שמונה ימי מילה, חוקותי ותורותי - מצוות ניכרות ומובנות כמו גזל, דינים והכנסת אורחים.
והרד"ק כתב:

"עקב אשר שמע אברהם בקולי - ...ששמע בקולי לכל אשר ציוויתי, אפילו לעקוד את בנו יחידו. משמרת, מצות, חקות ותורותי - כלל לכל מצוות השכל המפורסמות ושאינן מפורסמות, גם יש בשבע מצוות שנצטוו בני נח, שאין מעמם נגלה אלא לחכמים".

פירושים אלו יוצרים רושם מיוחד באשר לצדקותו של אברהם, ששמע בקול ה' בכל אשר ציווהו, גם בדברים הקשים ביותר, ושמר את כל המצוות, המובנות ושאינן מובנות, בין אדם למקום ובין אדם לחברו.

נעזר בהסברים השונים שהזכרנו, בלי להתעכב על החילוקים הדקים שבין הפירושים.

בפסוק זה עולה השאלה: מדוע תלה ה' את הבטחתו ליצחק בזכות אברהם, הרי גם יצחק היה צדיק גדול, ירא ה' ובעל זכויות רבות? נסביר, שה' תלה את ההבטחות בזכות אברהם מפני שאברהם היה הראשון שהכיר את בוראו ולימד את כל הבריות להאמין בה' ועל כן זכותו של אברהם קודמת לכולם. ליצחק שבא אחריו כבר היתה דרך סלולה ללכת בה (ראה עקדת יצחק).

פסוקים אלו מלמדים על האהבה הגדולה של ה' לאברהם ויצחק ועל צדקותם, ועל כן נרחיב בלימודם ונשננם.

ישיבת יצחק בגרר ושילוחו בידי אבימלך (פסוקים ו-יז)

נאמר בפסוק ו: "וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בְּגֵרָר"

בפסוק זה רואים את צדקותו של יצחק ששמע בקול ה' ונשאר בגרר, וכפי שכתב האבן עזרא: "עשה כאשר ציווהו ה'".

ואור החיים הוסיף שכדי לקיים את מצוות ה' ביטל יצחק את תוכניתו לרדת למצרים: "לומר שקיים מאמר הבורא ברוך הוא, וביטל מחשבתו שקדמה לו".

לאור דבריהם נסביר שיצחק ויתר על השפע שבארץ מצרים, כמו שכתב הרד"ק: "לפי שיש שם שובע גדול יותר משאר הארצות, לפי שהנהר משקה אותה", ושמע בקול ה' למרות הרעב שהיה בגרר, כפי שכתב רש"י בפסוק י"ב: "בשנה ההיא - אף על פי שאינה בתקנה, שהיתה שנת רעבון... שהארץ קשה והשנה קשה".

בלימוד זה אנו מעוניינים לעורר את הילדים לשמוע בקול ה' גם בזמנים שהדבר קשה.

נאמר בפסוק ז: "וַיִּשְׁאַלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ"

כאן נשוב ונדבר על האופן בו ראוי לקבל אורת, בדומה למה שהזכרנו בירידתו של אברהם למצרים (פרשת וירא, פרק יג). נאמר שמצופה היה מאנשי גרר, ובראשם ממלכם אבימלך, שיערכו קבלת פנים מכובדת ליצחק ויציעו לו מאכל ומשתה ומקום לנוח ולישון. גם כאן נגנה את חוסר הצניעות שגילו אנשי גרר, כששאלו את יצחק על אשתו.

נאמר בפסוק ח: "וַיְהִי כִּי אָרְכוּ לוֹ שָׁם הַיָּמִים"

נאמר שהפלשתים לא העזו לקחת את רבקה, מפני שזכרו מה קרה לפלשתים כאשר לקח אבימלך את שרה, וכפי שכתב האברבנאל: "אבל אנשי הארץ, עם כל זה לא מלאם לבם לקחת את רבקה לא להם ולא למלך, כי היו נשמרים כבר מענין שרה, ממה שקרה לה עם אבימלך".

"וַיִּשְׁקֹף אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים בְּעַד הַחֲלוֹן וַיֵּרָא וַהֲנִה יִצְחָק מְצַחֵק אֶת רַבְקָה אִשְׁתּוֹ"

נפרש כאור החיים: "פירוש, מעשה חיבה הנעשית בין איש לאשתו". והאברבנאל כתב: "אבל רואה אותם מצחקים ומהתלים, והיה לו עמה מן הקירוב והרמיוות, מה שלא יתכן שיהיה לאדם עם אחותו". כלומר יצחק גילה חיבה לרבקה כדרך שאיש נוהג עם אשתו, וכך הבין אבימלך שרבקה היא אשתו.

נאמר בפסוק י: "וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ מַה זֹאת עֲשִׂיתְ לָנוּ בְּמַעַט שָׁכַב אֶחָד הָעָם אֶת אִשְׁתּוֹ..."

נבקר את אבימלך על מעשיו: על האשמתו את יצחק במקום לבקש סליחה על שלא קיבל פניו במאכל ובמשתה, וגם על כך שראה את לקיחת רבקה בכוח, כדבר מובן מאליו.

”וְהִבֵּאתָ עָלֵינוּ אֲשָׁם”

כתב הרד”ק: **”כי בדבר הזה כולנו היינו לוקים בעבורך, כי אתה גדול ואהוב לה”**.

על פי דברי הרד”ק נשמיע לילדים את גדולתו של יצחק, שאף הגויים הכירו שהוא אהוב לה’.

נאמר **בפסוק יב: ”וַיִּרְעַע יִצְחָק בְּאָרְץ הַהוּא וַיִּמְצָא בְּשָׁנָה הַהוּא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ ה'”**

כתב רש”י:

”בארץ ההוא, בשנה ההוא - שניהם למה? לומר שהארץ קשה [לזריעה] והשנה קשה [שנת בצורת ורעבון]. מאה שערים - שאמדה [העריכו את הארץ] כמה [תבואה] ראויה לעשות, ועשתה על אחת שאמדה מאה”.

נפרש את המילה **”שְׁעָרִים”** מלשון לשער, להעריך ולא מלשון שער כניסה לבית), ונסביר שהשדה הצמיחה תבואה פי מאה ממה שהעריכו החקלאים בגרר שעתידה שדה זו להוציא, וכדברי רבנו אברהם בן הרמב”ם: **”זוה פלא גדול”**.

בפסוק זה נצביע על השגחת ה’ הגדולה ואהבתו ליצחק, כפי שכתב **הרלב”ג:**

”לפרסם שהשם יתברך משגיח בדבקים בו בכל ענייניהם, עד שכבר הגיע מן ברכת ה’ יתברך ליצחק שכבר מצא בארץ ההיא שהיתה רזה... מאחד ממה שזרע - מאה. והנה מדר זה יצחק, לפרסם עוצם אהבת ה’ יתברך לדבקים בו”.

נאמר בפסוק יג: "וַיַּגְדֵּל הָאִישׁ"

נשאל את הילדים: במה גדל יצחק?
נסביר כרד"ק, שגדל "בעושר ורכוש רב".

"וַיִּלְךָ הָלוֹךְ וַיַּגְדֵּל"

את גדילת יצחק ברכוש נסביר בשתי דרכים:

האחת – ה' הוסיף לברכו בכל יום יותר מאתמול (על פי האלשיך).
השניה – יצחק לא הפסיד בעסקיו כלל, וכפי שכתב המלבי"ם: "שלא קרה לו הפסד בשום פעם".

"עַד כִּי גָדַל מְאֹד"

כתב הנצי"ב: "עשירות למעלה מן הרגילות אפילו במלכים".
כלומר יצחק הגיע לעושר גדול יותר מן המלכים העשירים שמלכו בתקופתו.

ורש"י כתב: "שהיו אומרים: זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך".

נסביר שהפלשתים העדיפו את הזבל (ההפרשה) של פרדותיו של יצחק יותר מזהב וכסף של אבימלך, מפני שכאשר שמו זבל זה בשדותיהם, תבואותיהם התברכו עד שהעשירו מכך רבות, וכדברי הרד"ל: "על ידי זבל המקנה היה הצלחת עבודה בשדה".

בפסוק זה נדגיש את אהבתו הגדולה של ה' ליצחק, שברכו בברכה כה גדולה, ונלמד את הילדים שהשומע בקול ה' זוכה לברכה, וככל שמעשיו כרוכים בהתגברות על קשיים - השכר גדול יותר.

נאמר בפסוק יד: "וַיְהִי לוֹ מִקְנֵה צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר"

תבואתו של יצחק היתה כה רבה, עד שמכר ממנה כמויות גדולות וקיבל תמורתה עדרי צאן ובקר רבים.

”וְעִבְדָה רַבָּה”

נוכל לפרש בשתי דרכים:

א. ”עבודה” מלשון עבודת שדה - היתה ליצחק עבודה רבה בשדותיו בגלל ברכת ה', כפי שכתב הרשב"ם: ”עבודת שדה וזרמים”, וכך גם ברד"ק: ”היה לו עבודה גדולה באדמה”.

ב. ”עבודה” מלשון עבדים - יצחק קנה עבדים רבים שיטפלו ברכושו הרב, וכדברי האבן עזרא: ”עבדים ושפחות שיעבדוהו”.

”וַיִּקְנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים”

נגנה את הפלשתים על קנאתם ביצחק במקום לכבדו. מצופה היה שינהגו בו כבוד גדול, מתוך הכרה במעלתו ומתוך הכרה בהשגחת ה' עליו בריבוי נכסיו למרות הרעב. יתירה מזו, ראוי היה שיכירו לו טובה על שהיטיב להם בזמן הרעב במוכרו להם את תבואתו.

נאמר בפסוק טו: ”וְכָל הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עֲבָדֵי אָבִיו בְּיַמֵּי אַבְרָהָם אָבִיו סָתְמוּם פְּלִשְׁתִּים...”

אברהם אבינו חפר בארות לא רק לבני ביתו ומקנהו אלא גם כדי להשקות את העוברים והשבים, ובארות אלו סתמו הפלשתים בגלל קנאתם ביצחק.

נשמיע לילדים כמה קשה מידת הקנאה, המביאה את האדם לפגוע במקורות החיים של הזולת ואף במקורות החיים של עצמו, כדברי בעל צרור המור: ”עד שבסיבת קנאתם עשו רע לעצמם... אף על פי שהיו נהנים מהם [מהבארות], וזה מעין [דברי המשנה]: 'הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם'”.

נאמר בפסוק טז: ”וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ אֶל יִצְחָק לָךְ מֵעַמְנוּ כִּי עֲצַמְתָּ מִמֶּנּוּ מְאֹד”

כתב הרמב"ן (פסוק יד): ”אמר לו: 'גם לי, שאני המלך, אין בביתי מקנה ועבודה כמוך, וחרפה היא לנו להיות בית גדול מבית המלך'”.

נגנה את אבימלך על קנאתו ביצחק ועל גאוותו, ועל כך שבמקום לכבד את יצחק דאג לסלקו, כדי שלא יהיה בממלכתו אדם עשיר ממנו.

נגנה את מידת הקנאה ובכך נלמד את הילדים להתחזק בהפכה, במידת האהבה והעין הטובה כלפי הזולת, כפי שאברהם דאג לבארות מים לפלשתים וכפי שיצחק דאג לפלשתים לתבואה בימי הרעב.

חפירת הבארות בנחל גרר (פסוקים יח-כה)

נאמר בפסוק יח: "וַיֵּשֶׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר אֶת בְּאֵרֵת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בְיָמֵי אַבְרָהָם אָבִיו וַיִּסְתָּמוּם פְּלִשְׁתִּים"

נסביר שיצחק חפר הרבה בארות כי היה לו מקנה רב, צאן ובקר ועבדים רבים, והיה צריך להשקותם, כמבואר ברבנו בחיי: "[פלשתים סתמו את] כל הבארות אשר חפרו בימי אברהם אביו, כדי שלא יוכל יצחק להועיל עצמו בהן, ולהשקות זרעיותיו ומקנהו".

נדבר על הכבוד הגדול שנהג יצחק באברהם אביו, שחפר מחדש את בארותיו וגם קרא להן באותם שמות שקרא אביו, כדברי רבנו בחיי שם בהמשך: "ועשה בן לכבוד אביו, וממה שהתורה הודיעה זה נראה שנחשב לו לזכות".

נדגיש באוזני הילדים את הכבוד שעשה יצחק לאברהם אביו, בכך שהוא ממשיך ללכת בדרכיו.

נציין גם את גבורתו של יצחק ובטחונו בה', שחפר את הבארות ולא פחד מהפלשתים, על אף שסתמום בכוונה, וכדברי העקדת יצחק:

"וקרא להם שמות כשמות שקרא להן אביו, שיהיה מפורסם לכל, שעם שכבר סתמום, חזר ופתחם וקראם בשמותם, כלומר: אלו הם אשר היה עליהם ערער ונשארו עמו, וזה ודאי הוא לו גבורת לב מאת האל המשגיח עליו, באשר הוא עמו".

ובעל צרור המור כתב: "וזה להורות על מעלתו וגובה לבו, שכמח באלקיו וחזר לחפור הבארות על כרחם".

נאמר בפסוק יט: "וַיַּחְפְּרוּ עֲבָדֵי יִצְחָק בְּנַחַל וַיִּמְצְאוּ שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים"

כתב האבן עזרא: "מים חיים - שהם נובעים תמיד".

והמלבי"ם כתב: "שאחר כך לא הספיקו בארות של אברהם, כי היה מקנה יצחק רב ממקנה אברהם, וחפרו שם עוד בארות".

לסיכום נשאל את הילדים מדוע הרחיבה התורה לספר באריכות על חפירת הבארות על ידי יצחק, ונביא ארבע נקודות שרצתה התורה להדגיש בסיפור זה:

א. להראות כמה גדולה היתה הברכה שבירך ה' את יצחק - צאנו ורכושו גדלו והתרבו עד שעבדי יצחק נזקקו לחפור בארות נוספות על אלו שהיו.

ב. עיסוקו של יצחק ביישובו של עולם - יצחק חפר בארות כדי להשקות את השדות ואת הצאן ובכך להרבות את פיתוח היישוב בנחל גרר, וכדברי חכמינו ז"ל במדרש חפץ: "גדולים הצדיקים שהם עוסקים ביישוב העולם".

ג. דאגתו של יצחק לעוברי הדרכים - יצחק רצה להיטיב עם עוברי הדרכים בארץ הנגב החמה והיבשה, לכן חפר בארות כדי להשקות אותם ולהרוות את צמאונם. יצחק גם קירב את הבריות לעבודת ה', וכאשר התארחו אצלו לשתות ולאכול משך את לבם בענייני אמונה ויראת ה'.

ד. **הזגשת יצחק את בעלותו על הארץ** - יצחק רצה להראות לפלשתים שה' נתן לו את הארץ והוא בעל הבית עליה, וכדברי **האברבנאל**: "ואמנם לקיים מה שנאמר לו עוד: 'כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל', סיפר הכתוב הענין מהבארות ויציאתו מגרר... הנה יצחק הלך משם, אבל לא נתרחק מן העיר... אבל ישב שם על כרחם, ולא עוד אלא ששב וחפר הבארות אשר חפרו בימי אברהם... וכדי להשתרר עליהם יותר, קרא להם השמות שקרא להם אביו, להודיע שלא היו חדשים... שבכח ידו היה עושה זה... ואף על פי שרועי גרר רבו על אותו באר מים חיים... עם כל זה נשאר הבאר ההוא עם רועי יצחק, עם היות שהתעסקו עמו... ולפי שכל הדברים עשה יצחק בגודל לבב, כאילו הוא היה ארון הארץ".

נאמר **בפסוק כ**: "וַיְדַבֵּר רְעֵי גֵרָר עִם רְעֵי יִצְחָק לְאמֹר לָנוּ הַמַּיִם"

נערוך השוואה בין רועי גרר לרועי יצחק: רועי גרר היו רשעים, בעלי שנאה ומריבה, ולמרות שעבדי יצחק עמלו רבות על חפירת הבאר בארץ צחיחה ואדמה קשה, רצו לגזול אותה מהם. רועי יצחק לעומת זאת היו יראי ה', וכפי שאמרו חכמינו ז"ל שבדומה לאברהם גם יצחק גייר רבים מבני דורו, ובוודאי חניך גם את עבדיו להיות עובדי ה'.

"וַיִּקְרָא שֵׁם הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְׂקוּ עִמּוֹ"

בעקבות דברי האברבנאל שלעיל, נאמר לילדים שיצחק קרא בשם לבאר כדי להודיע שהיא שלו והוא האדון על הארץ שה' הבטיח לו. בעניין העושה נאמר שיצחק התווכח עם הפלשתים והוכיח להם שהבאר שלו. הוכחתו היתה מכך שהמים בבאר היו מים חיים הנובעים מתוך האדמה ולא מים שזרמו מהעיר גרר, וכדברי **הנצי"ב**: "היה זה ברוב הדברים אשר הוכיח יצחק כי מים חיים המה, והמה נתווכחו עמו, וזה מיקרי [נקרא] עשק".

מפסוקים אלו עולה שיצחק לא רב עם הרועים ולא גרשם, כמבואר **במלבי"ם** (בפסוק יז): "וילך משם יצחק - הגם שהיה עצום על ידי רוב

עבדיו, והיה יכול לעמוד נגדו [נגד אבימלך, וקל וחומר שהיה יכול לעמוד מול רועיו]".

נדגיש לילדים את מידת אהבת השלום של יצחק ואת דרך התמודדתו עם רועי גרר, בדיבור ושכנוע ולא על ידי כוח.

נאמר בפסוק כא: "וַיִּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֲרָת"

נסביר שיצחק איננו מוותר על הבאר שחפר, אלא משאירה ביד עבדיו וחופר באר אחרת, וכך כתב העקדת יצחק: "ועם כל זה נשאר הבאר עם עבדי יצחק וקרא שמה עשק לומר שהתעשקו עמו, ונצח אותם".

נאמר בפסוק כב: "וַיַּעֲתֵק מִשָּׁם"

כתב המלבי"ם: "לבן העתיק את מקנהו מן המקום ההוא, אחר שראה שעומדים לשטן לו, וכבוד לאיש שבת [להתרחק] מריב, התרחק משם, ושם [ואז] חדלה המריבה".

לפי דבריו נסביר שיצחק עבר למקום אחר כדי להתרחק מן המריבה, אך עם זאת לא ויתר על שני הבארות הראשונות והשאירן ביד עבדיו.

"וַיִּחְפְּר בְּאֵר אַחֲרָת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחִיבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי עֲתָה הִרְחִיב ה' לָנוּ וּפְרִינוּ בְּאֶרֶץ"

נשמיע לילדים את השמחה העולה מדברי יצחק במקום החדש, בו לא היו מריבות.

נאמר בפסוק כד: "וַיִּרְא אֱלֹוֵי ה' בְּלִילָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹוֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ אֵל תִּירָא כִּי אֲתָךְ אָנֹכִי..."

נסביר שה' מחזק את יצחק שלא יפחד מהפלשתים שגירשוהו ורבו עימו, וכפי שכתב הרד"ק: "וירא - לחזק את לבו, שלא יירא מאשר הריבו עמו על חפירת הבארות, הכמיתו שיברכהו ויצליחהו עד שהשומנים [השונאים] אותו יבואו לפניו להשלים עמו".

נדגיש לילדים שעל אף שה' הבטיח לנו את הארץ אנו צריכים להתחזק ולעשות מעשים כדי שתהיה בידינו ולא לוותר עליה לגויים שסביבנו. כאשר אנו נוהגים כך, ה' מסייע בידינו ושומר עלינו.

נאמר בפסוק כה: "וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'..."

כתב הרד"ק: "כמו שהיה עושה אברהם".

והרמב"ן כתב בפרשת לך לך (יב, ח):

"והנכון שהיה קורא בקול גדול שם לפני המזבח, את שם המודיע אלקותו לבני אדם... ועתה כשבא בארץ הזאת שהובטח בה... היה למוד ללמד ולפרסם האלוקות, וכן אמר הכתוב ביצחק כאשר הלך אל נחל גרר והובטח 'אל תירא כי אתך אנכי', שבנה מזבח ויקרא בשם ה', כי בא במקום חדש אשר לא שמעו את שמעו ולא ראו את כבודו, והניד כבודו בגויים ההם... וכך אמרו בבראשית רבה: 'מלמד שהקרא שמו של הקדוש ברוך הוא כפי כל בריה'."

על פי דבריהם נסביר לילדים את המילים "וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'" כפי שהסברנו אצל אברהם, שיצחק לימד את בני האדם להכיר את שם ה' וגדולתו ולעבדו, כפי שעשה אביו.

כריתת הברית בין אבימלך ליצחק (פסוקים כו-לג)

נאמר בפסוק כו: "וַאֲבִימֶלֶךְ הֶלַךְ אֵלָיו מִגָּרָר וְאַחֲזָת מִרְעֵהוּ וּפִיכַל שָׂרָ" וַצָּבְאוּ"

וַצָּבְאוּ"

פירש רש"י: "ואחזת מרעהו - סיעת מאוהביו".

כלומר אבימלך בא עם חלק מאוהביו.

נאמר לילדים שבכך התקיימה הבטחת ה' ליצחק, שאמר לו: "אל תירא כי אתך אנכי", וכפי שכתב הרמב"ן: "ואז נתן ה' בלבם, שהלך לפניו המלך בכבוד גדול יותר".

נאמר בפסוק כז: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִצְחָק מִדּוֹעַ בְּאֵתָם אֵלֵי וְאֵתָם שְׁנֵאתָם אֶתִי..."

נסביר שיצחק אמר לאבימלך ואנשיו דברים קשים כדי להוכיחם על רוע מעשיהם, וכפי שכתב הרלב"ג: "שאינ ראויו לאדם שיהיה אחד בפה ואחד בלב, הלא תראה יצחק לא החניף אבימלך בבוא אליו, אבל הוכיחו על בואו אליו, והוא שנאו ושלחו מעמו".

נראה לילדים גם את גדולתו של יצחק אבינו, שלא פחד מהמלך ומשריו, וכדברי בעל צרור המור: "והוא [יצחק] בגודל לבנו לא שת לבו למלך ולשרים".

נאמר בפסוק כח: "וַיֹּאמְרוּ רְאוּ רְאִינוּ בִּי הָיָה ה' עִמָּךְ"

נסביר כחזקוני: "ראינו כשעמדת בגרר נתברכה הארץ מאה שערים, וראינו עכשיו אחרי שהלכת משם שפסקה ממנה ברכתה, ואין הדבר תלוי אלא בך, כי היה ה' עמך".

"וַיֹּאמֶר תְּהִי נָא אֱלֹהֵי בֵּינוֹתֵינוּ וּבֵינֵנוּ וּבֵינֵךְ וּבֵינֵךְ בְּרִית עִמָּךְ"

נשאל את הילדים: מדוע רצו אבימלך ואנשיו לכרות שוב ברית עם יצחק, הרי אברהם כרת עמהם ברית ונשבע להם שלא יגרשם מן הארץ? נענה הרמב"ן, שהם פחדו שיצחק פטור מקיום השבועה אחר שהם עצמם הפרו אותה, וכך כתב:

"ועתה אמרו בלבם: בעבור שהפרנו אנחנו את בריתנו עם יצחק ושלחנוהו מעלינו, גם הוא יפר בריתו עמנו ויגרש ורעו את זרעינו מן הארץ, ולכן עשו עמו ברית חדשה, והתנצלו לאמר שלא הפרו הברית הראשונה, שלא עשו עמו רק טוב".

נאמר בפסוק כט: "אם תעשה עמנו רעה באשר לא נגענוך ובאשר עשינו עמך רק טוב..."

נבקר את אבימלך על דבריו אלו. וכי עשה עם יצחק רק טוב? הרי במקום להתחרט על מעשהו ולבקש סליחה על הצער וההשפלה שגרם לו, גרשו מעל פניו.

נאמר בפסוקים ל-לא: "ויעש להם משתה ויאכלו וישתו. וישבמו בבקר וישבעו איש לאחיו..."

נראה את צדקותו של יצחק שסלח לאבימלך על מעשהו, ואף היטיב עמו ועם רעיו: הכין להם סעודה, נתן להם ללון אצלו, נשבע להם ואף ליוסם לדרכם בשלום, וכדברי הנצי"ב בהקדמתו לחומש:

"זוה שבח האבות, שמלכד שהיו צדיקים וחסידים ואוהבי ה' באופן היותר אפשר, עוד היו ישרים, היינו שהתנהגו עם אומות העולם, אפילו [עם] עובדי אלילים מכווערים, מכל מקום היו עמם באהבה וחשו לטובתם באשר היא קיום הבריאה... וכן ראינו כמה נח היה יצחק אבינו להתפיים ממשנאיו, וכמעט דברי פיוס מאבימלך ומרעיו, נתפיים באופן היותר ממה שבקש ממנו".

ובפירושו לפסוקים אלו כתב הנצי"ב:

"ויעש להם משתה - בדרך הצדיקים להתפיים בנקל ולהמצא למי שמבקש שלום... וישלחם יצחק - בהלווייה ואותות אהבה, עד וילכו מאתו בשלום' - יותר ממה שבקשו ממנו שלא יעשה עמם רעה, אלא גם הוסיף אהבה ושלום".

עם זאת נדגיש שיצחק עשה כל זאת אחר שראה שבקשת השלום של אבימלך ואנשיו אמיתית וכנה, אך אם היה רואה שאינם מתחרטים - לא היה סולח להם.

נציין שבברית שכרת יצחק עם אבימלך, לא נתן יצחק שום חלק מהארץ שה' הבטיח לו, ואף כשנשבע שהוא וזרעו לא ילחמו באבימלך ובעמו היתה השבועה רק לתקופה של שלושה דורות.

נאמר בפסוק לב: "וַיְהִי בַיּוֹם הַהוּא וַיָּבֹאוּ עֲבָדֵי יִצְחָק וַיִּגְדּוּ לוֹ עַל אֲדוֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפְרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מִצְאָנוּ מַיִם"

נסביר כרמב"ן שבאר זו היא הבאר שנזכרה בפסוק כ"ה: "הוא האמור בו למעלה ויכרו שם עבדי יצחק באר, כי החלו לחפור אותה, ובא אבימלך אליו בימים, וכיום הברית בלכתם ממנו בשוהו כי מצאו מים".

ההודעה על מציאת הבאר היתה בשורה טובה ומשמחת, כפי שמשמע מהמילים "מִצְאָנוּ מַיִם", מהדגשת התורה שעבדי יצחק באו לבשר בשורה זו ומכפל המילים המתארות את הבשורה: "וַיִּגְדּוּ לוֹ... וַיֹּאמְרוּ לוֹ...".

נאמר לילדים שחפירת הבארות היתה בשורה חשובה משום שלבארות היתה חיוניות רבה עבור יצחק ובני ביתו, מקנהו ואורחיו הרבים. נוכל להוסיף ולומר שעבדי יצחק שמחו בכך שמצאו מים, מפני שגם הם היו שותפים במצוות הכנסת האורחים ובהטבה עם עוברי הדרכים.

נאמר בפסוק לג: "וַיִּקְרָא אֹתָהּ שְׁבַעָה עַל כֵּן שֵׁם הָעִיר בְּאֵר שְׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה"

"שְׁבַעָה" הוא מלשון שבועה, כדברי רש"י: "על שם הברית", בה נאמר "וַיִּשְׁבְּעוּ אִישׁ לְאָחִיו".

נשאל את הילדים: מדוע כתבה התורה שבגלל השם "שְׁבַעָה" שנתן יצחק נקרא המקום באר שבע, הרי שם זה ניתן כבר קודם לכן על ידי אברהם (כא, לא)?

נענה שבימי אברהם קראו רק למקום הבאר "באר שבע" ואילו בזמן יצחק קראו לכל העיר בשם זה, וכפי שכתב המלבי"ם: "והנה בימי אברהם קרא למקום ההוא באר שבע, רק למקום של הבאר והאשל... ועתה שיצחק קרא גם כן בשם 'שבעה', נעשה באר שבע שם כולל לכל העיר".

נשי עשו החתיות (פסוקים לד-לה)

נאמר בפסוק לד: **וַיְהִי עֲשׂו בֶן אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת יְהוּדִית בַּת בְּאֵרֵי הַחַתִּי..."**

נצביע על רשעותו של עשו שלא נזהר ולקח נשים חתיות שהיו רשעות ועובדות אלילים, וכפי שכתב הרד"ק: **"אבל לא נשמר מבנות כנען כמו שעשה אביו, אלא אשר ישרו בעיניו לקח לו לנשים, ולא מדעת אביו."**

נאמר בפסוק לה: **"וַתְּהִי־ן מֵרַת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרַבֶּקָּה"**

כתב האבן עזרא: **"[מרת רוח' הוא] מגורת מרה כלענה, כמעם מרירות נפש', וכן כתוב 'כי רעות בנות כנען'."**

כלומר נשי עשו גרמו ליצחק ולרבקה מרירות וצער רב, שכן היו רעות, התנהגו ברשעות, ואף עבדו עבודה זרה, וכפי שאמרו חכמינו ז"ל **בבראשית רבה** (הובא ברש"י כאן): **"שהיו עובדות עבודת אלילים"**.

על הביטוי **"מרת רוח"** כתב רש"י: **"לשון המראת רוח... כל מעשיהן היו להכעיס ולעצבון"**.

לפי פירושו של רש"י רשעתן של נשות עשו היתה גדולה יותר: לא רק שעבדו לאלילים ועשו מעשים רעים, אלא אף עשו זאת כדי להכעיס את יצחק ורבקה.

נגנה את עשו גם על שלא מיחה בנשותיו, כדברי האברבנאל: **"גם היה מרשעת עשו שלא היה מוחה בדיהן ומייסר אותן כראוי לכבוד אביו ואמו"**.

ההבדל בין יעקב לעשו בא לידי ביטוי גם בהבדל בין נשותיהם: נשותיו של יעקב היו צדקניות ויראות ה' ואילו נשותיו של עשו היו רשעות ועובדות אלילים, וכפי שכתב הרלב"ג: **"וזה שכבר התפרסם החילוף [ההבדל] הנפלא שהיה בין יעקב לעשו, וכאשר היה חילוף נפלא בין נשי עשו לנשי יעקב"**.

הבדל זה ניכר גם בזרעו של יעקב וזרעו של עשו, כפי שכתב
האברבנאל:

"ונכתב זה גם כן להודיע החילוף [ההבדל] הכפול שהיה בין זרע
יעקב לזרע עשו, כי הם מצד אבותיהם היו, כמו שנוכר, ממטבעם
שונים ומזגים מתחלפים תכלית החילוף, ומצד אמותיהם היו בני
עשו פושעים ומורדים, כמו שהיו אמותיהם 'מורת רוח', והיו בני
יעקב בתכלית השלמות כאמותיהן".

נדגיש את רשעותו של עשו שלקח נשים חתיות ולא מיחה
בהן, וכן נדגיש את רשעות נשיו שגרמו ליצחק ורבקה צער
רב בהתנהגותן השפלה. בכך נעצים את ההבדל הגדול שבין
יעקב לעשו.

המסרים העולים מפרק כו

התגלות ה' ליצחק וההבטחות לו ולזרעו:

1. אהבת יצחק לארץ ישראל - לא חשב לעזוב את הארץ אלא כשהיתה סכנת רעב.
2. גדולתו של יצחק -
 - א. ה' דיבר עמו.
 - ב. בגלל מעלתו נאסר עליו לעזוב את הארץ.
3. אהבת ה' ליצחק -
 - א. ה' ברך את יצחק בברכות רבות וחשובות.
 - ב. ה' נשבע ליצחק שיכרות עמו ברית למרות שנשבע כבר לאברהם.
4. צדקותו של אברהם - שמע בקול ה' וקיים את כל מצוותיו.
5. צדקותו של יצחק - שמע בקול ה' ונשאר בגרר.
6. גבורתו של יצחק - התגבר על קושי הרעב ונשאר בגרר.

ישיבת יצחק בגרר ושילוחו בידי אבימלך:

1. חובת קבלת פנים נאה לאורח ודאגה לצרכיו - מתוך הביקורת על אנשי גרר שלא נהגו כך.
2. אהבת יצחק לרבקה - יצחק שימח את רבקה וצחק עמה.
3. בקשת סליחה על חוסר דאגה לאורח - מתוך הביקורת על אבימלך שהתלונן על דברי יצחק שרבקה היא אחותו.
4. אהבת ה' ליצחק - ה' ברך את תבואתו של יצחק.

5. ה' נותן שכר טוב לשומעים בקולו - ה' ברך את תבואתו של יצחק כיון ששמע בקולו ונשאר בגרר.
6. עין טובה - מתוך הביקורת על אבימלך ופלשתים שקינאו ביצחק.

חפירת הבארות בנחל גרר:

1. כיבוד הורים של יצחק -
 - א. התאמץ לחפור מחדש את בארות אברהם אביו לאחר שסתמום פלשתים.
 - ב. קרא לבארות אלו באותם שמות בהם קראם אביו.
2. גבורתו של יצחק -
 - א. פתח את הבארות למרות שהפלשתים סתמום.
 - ב. השאיר ברשותו את הבארות שחפר למרות המריבה עם רועי גרר.
3. בטחון בה' - יצחק בטח בה' ולכן לא פחד מהפלשתים.
4. דאגה לבעלי חיים - יצחק דאג להשקות את הצאן והבקר ברווח.
5. נדיבות לב - יצחק חפר את הבארות כדי להשקות גם את עוברי הדרכים.
6. אהבת הארץ - בחפירת הבארות הראה יצחק את בעלותו על הארץ שהובטחה לו ולזרעו.
7. חינוך לאמונה ולקיום מצוות -
 - א. יצחק חינך את עבדיו לנדיבות בהמצאת מים לרבים.
 - ב. יצחק לימד את הבריות לקרוא בשם ה' ולעבדו.
8. אהבת השלום והתרחקות ממריבה -
 - א. יצחק הוכיח בדברים את הרועים שרבו עמו.
 - ב. יצחק התרחק מן המריבה בכך שעבר לרחובות.
9. אהבת ה' ליצחק -
 - א. ה' נראה אליו שוב וברכו.
 - ב. ה' נתן בלב אבימלך לבוא אל יצחק ולכבדו.

כריתת הברית בין יצחק לאבימלך:

1. גבורתו של יצחק - הוכיח את אבימלך ושריו ולא פחד מהם.
2. בקשת סליחה מהזולת - מתוך הביקורת על אבימלך שלא ביקש סליחה מיצחק על שגרשו.
3. צדקותו של יצחק - סלח לאבימלך ושריו.
4. אהבת השלום של יצחק - הכניס את אבימלך ושריו לביתו וכרת עממם ברית, נתן להם ללון בביתו וליוום לדרכם.

נשי עשו החתיות:

1. השבח שבלקיחת אשה טובה ויראת ה' - מתוך הביקורת על עשו שלקח נשים חיתיות עובדות אלילים.
2. מצוות תוכחה - מתוך הביקורת על עשו שלא מיחה בנשותיו.

פרק כז

בפרקנו שישה נושאים עיקריים:

1. שליחת יצחק את עשו להביא צייד
2. רבקה מצווה את יעקב לקבל את הברכות
3. הליכת יעקב אל יצחק
4. ברכת יצחק ליעקב
5. הגעת עשו וברכת יצחק לעשו
6. כעס עשו ופעולת רבקה

שליחת יצחק את עשו להביא צייד (פסוקים א-ה)

בלימוד חומש בראשית אנו משתדלים להעצים ולהשריש בקרב הילדים את גדולתם של אבותינו ואמותינו.

בהגיענו לפרק זה, בו אנו למדים על ברכות יצחק ליעקב ונטילת הברכות מעשו, נראה במבט ראשון שהתנהגותם של רבקה ויעקב היתה שלא כהלכה, אולם עם ישראל לדורותיו חדור באמונה בצדקת אימותינו, ובכללן רבקה אימנו, ובצדקתו של יעקב אבינו, "בחיר האבות", ועל כן חובה מיוחדת מוטלת עלינו בביאור פרשיה זו ובהארתה כראוי.

נשתדל להאיר את מעשיהם של רבקה ויעקב בפרק זה תוך עיון מעמיק בפסוקים, בדברי המפרשים ובדברי חכמינו ז"ל במדרשים, כפי שהורנו חכמינו במדרשים רבים, דברים שעברו במסורת מדור לדור, עד משה ששמע מפי הגבורה.

- בלימוד פרק זה נציב ארבע מטרות עיקריות:
- א. הסברת רצונו של יצחק לברך את עשו למרות רשעותו.
 - ב. הסברת צדקת מעשיהם של רבקה ויעקב.
 - ג. הבנה שיצחק הסכים למעשיהם ואף אישר את ברכת יעקב.
 - ד. הצבעה על כך שהקדוש ברוך הוא הסכים על ידם ואף סייע להם.

נאמר בפסוק א: "וַיְהִי כִּי זָקַן יִצְחָק וַתִּכְהֶינּוּ עֵינָיו מִרְאֵת"

נפרש כרשב"ם: "ותכהין עיניו - מן הזקנה, כמו שמצינו בספר שמואל: 'ועיניו החלו כהות'."

נוסיף את דברי רש"י בפירושו הראשון, שענינו של יצחק כהו "בעשן של אלו [של נשי עשו, שהקטירו לאלילים]".

"וַיִּקְרָא אֶת עֶשָׂו בְּנֹו הַגְּדָל..."

נציין שרצונו של יצחק לברך את עשו נבע מהיותו "בְּנֹו הַגְּדָל".

נאמר בפסוקים ב-ד: "וַיֹּאמֶר הִגַּה נָא זְקַנְתִּי לֹא יִדְעֵתִי יוֹם מוֹתִי. וְעַתָּה שָׂא נָא כְּלִיד... וַצֵּא הַשְּׂדֵה וְצוּדָה לִי צִיד. וְעֲשֵׂה לִי מִטְעָמִים... בְּעֶבֶר תִּבְרַכְדָּ נַפְשִׁי בְּטָרֶם אָמוֹת"

מדוע ביקש יצחק לאכול מטעמים כדי לברך, וכי לא יכול היה לברך בלא לאכול מטעמים?

כתב רבנו בחיי:

"אין כוונת יצחק בשאלת המטעמים בתענוג הגוף וחוש המעם, אלא כדי שתהיה נפשו שמחה ומתענגת, כי בהתחזק כוחות הגוף יתעוררו כוחות הנפש, ומתוך שמחת הנפש תחול עליו רוח הקודש".

על פי דבריו נוכל להסביר לילדים באופן פשוט שיצחק רצה לברך את בנו בשמחה ובכוונה, ולכן ביקש מטעמים שיחזקו את גופו וישמחו את נפשו.

כאן נעלה את אחת השאלות המרכזיות בפרשתנו: מדוע בחר יצחק לברך את עשו ולא את יעקב, וכפי שניסח שאלה זו **בעל הליקוטים** בחומש רב פנינים: "איך עלה על דעת יצחק לברך את עשו ולמנוע ברכתו מיעקב? היתכן לומר שיצחק לא ידע ולא הכיר בין מעשה עשו למעשה יעקב... הלא ראה... עשו כל היום בשדה ויעקב כל היום באהלי תורה...?".

כהמשך לשאלה זו העלו המפרשים שתי שאלות נוספות:

- א. האם ידע יצחק על רשעותו של עשו או לא?
- ב. האם יצחק התכוון לתת לעשו את הברכה העיקרית - ברכת אברהם אביו, או רק את הברכות החומריות?

אנו נלך בדרכם של המפרשים המסבירים שיצחק ידע היטב על רשעותו של עשו, כפי שעולה בפשטות מסוף הפרק הקודם (פסוק לה), שם נאמר שנשות עשו נהגו ברשעות להכעיס - **וַיִּתְּהֵינּוּ מַרְתָּ רֵוַח לְיִצְחָק וּלְרַבֵּקָה**, ובאשר לרצונו של יצחק נסביר **כרמב"ן** שיצחק רצה לתת לעשו את הברכה העיקרית, ברכת אברהם, וכך כתב: "היה בדעתו לברך אותו שיזכה הוא בברכת אברהם לנחול את הארץ ולהיות הוא בעל הברית לאלוקים, שהוא הנבחר". כך גם עולה מפשטות הפסוקים בפרקנו, בפרט מפסוק ל"ז: **הֵן גְּבִיר שְׁמָתוֹ לְךָ... וּלְכָה אִפּוֹא מָה אֶעֱשֶׂה בְּנִי**, שיצחק אומר לעשו שנתן ליעקב את כל הברכות ולא הותיר לו דבר.

בדרך זו שבה ועולה בצורה חריפה ביותר השאלה: מדוע רצה יצחק לברך את עשו למרות שידע על רשעותו?

כתשובה לכך נביא את דברי **רבנו אברהם בן הרמב"ם**: "...מעמו כי היה [יצחק] מצפה להחזירו [לעשו] למוטב על ידי הברכה, ולתקן על ידה שיעור זה של היציאה [מדרך הישר]".

מעין זה כתב **אור החיים**: "ומעם יצחק כי חפץ לברך עשו הרשע, כי חשב שכאמצעות הברכות יתהפך [עשו] למידת הטוב ויטיב דרכיו, כי הצדיקים יכאבו בעשות בניהם רשע, והיה משתדל עמו להיטיב".

כלומר יצחק התכוון לשנות את התנהגותו של עשו באמצעות ברכת ה', וכפי שהברכה מועילה לענייני החומר כך תועיל גם להחזרתו למוטב.

בהבאת דברים אלו לילדים אנו נתקלים בבעיה חינוכית: אנו מלמדים את הילדים שהאחריות על עבודת ה' מוטלת על כל אחד ואחד, עליו מוטל לקיימה ולא על אחרים, והנה כאן אנו נפגשים בכוונת יצחק לשנות את דרכו של עשו על ידי ברכה, דבר שלכאורה נראה הפוך. בנוסף, יתקשו הילדים להבין איך יתכן שברכה תשפיע מאד, עד שתחזיר את עשו למוטב.

על כן נסביר שיצחק רצה להחזיר את עשו למוטב, על ידי שיעורר אותו לעשות תשובה, וכדברי **בעל הליקוטאים** בחומש רב פנינים:

"כי יצחק ידע מרשעות עשו ולא היה נעלם ממנו דבר, אך עשה כמו שאמר שלמה המלך עליו השלום: 'אל תוכח ל'ץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך'... רק הוכח אותו לחכם, ותאמר לו: 'הלא חכם אתה ולא יאות לחכם כמודך לעשות מעשים תעתועים כאלה', 'ויאהבך' - וישמע דבריך, ותמצא חן בעיניו.

וכזה היה התנהגות יצחק עם עשו: יודע היה יצחק כי עשו רשע הוא, ואם ידחה בשתי ידיו יתפקר יותר, ועוד קיווה אולי ימשכנו אהבה אליו ויחזירנו למוטב... על כן התקרב אליו ואכל מצידו, וכאשר יראה עשו כי אהבת אביו גדל מאד אליו, לא יעז פניו נגדו ולעשות בפרהסיא מה שאביו שונא, והיה במחשך מעשיו [עשו הרשיע בסתר]... ויצחק קבל זאת כאהבה וגם עשה הוא עצמו כאילו לא ידע מעשה עשו... ודימה [קיווה] יצחק אולי יענהו עשו: 'אבי, הנני מתחרט על מעשי הרעים ולא אשוב עוד לעשות הרע בעיני ה' ובעיניך', ועוד דברים כאלה, דברי חרטה ותשובה".

לאור דבריו נדבר על תכונותיו הנעלות של יצחק אבינו, העולות מהתנהגותו עם בנו עשו: חכמה, אהבה, רצון טוב, גבורה ואמונה. נאמר שיצחק עשה מאמצים גדולים להחזיר את עשו למוטב, ולא התייאש ממנו, אף שידע על מעשיו השפלים, ונציין מספר דברים שעשה יצחק כדי לקרב את עשו:

- א. הראה לו אהבה רבה ואכל מצידו, ובכך קיווה שעשו ימנע מלעשות דברים שיצערו אותו.
- ב. התעלם מהמעשים הרעים שעשו עשה בסתר, כדי שעשו לא יחשוב שהוא כועס עליו.
- ג. הוכיח את עשו מתוך אהבה ואמר לו דברי הערכה, שהוא חכם וטוב ודואג לו בהבאת ציד. בכך רצה יצחק לקרבו אליו ולהיטיב את דרכיו.

דבריו של בעל הליקוטים מתייחסים לתקופת נערותו של עשו, לפני שקיבל את הברכות, אך אנו נשלבם עם דברי רבנו אברהם בן הרמב"ם ואור החיים שהבאנו לעיל, ונאמר שיצחק רצה לברך את עשו כדי לשנותו "ולהחזירו למוטב" (כלשון רבנו אברהם בן הרמב"ם), לא שהברכה עצמה תשנה את עשו אלא שעשו יתעורר בעצמו - "אולי ימשכנו אהבה אליו ויחזירנו למוטב" (כלשון בעל הליקוטים).

לסיכום, נאמר שיצחק קיווה שכאשר ייתן לעשו את ברכות הבכורה, ברכות ה', עשו יתרשם מגודל אהבתו והערכתו אליו, דבר שיגרום לו לשנות את מעשיו, לחזור בתשובה וללכת בדרך אביו.

"בְּעֵבוֹר תְּבָרְכֶךָ נַפְשִׁי..."

נשאל את הילדים: מה היה צריך עשו לומר לאביו כאשר הודיע לו על רצונו לברכו?

נגיע לכך שאילו היה עשו הגון וישר, היה עליו לגלות לאביו מתוך בושה גדולה שאיננו ראוי לברכות ה', ודווקא יעקב אחיו, שהוא איש תם, עוסק בתורה והולך בדרך אבותיו, הוא הראוי לברכה, וכפי שכתב הר"ן בדרשותיו (הבאנום בפסוקי מכירת הבכורה):

"ולזה אמר: 'הנה אנכי הולך למות', לא בחרתי לכת בדרך אבותי אשר תפארתם לשבת בית, אבל אהבתי להיות למוד מדבר הולך על נפשי על מעונות אריות לצוד ציד, ומה בצע כי יקרא שם אבותי עלי, ולא דרכיהם דרכי."

נוסיף, שהיה על עשו לגלות לאביו שמכר את הבכורה ליעקב, סיבה נוספת לכך שהברכה מגיעה ליעקב.

מכאן נבוא לגנות את עשו על שהעלים מאביו את האמת.

נאמר **בפסוק ה'**: "וְרַבְקָה שָׁמְעַת בְּדַבֵּר יִצְחָק אֶל עֵשָׂו בְּנוֹ"

נסביר שה' זימן שרבקה תהיה סמוכה ליצחק בשעה שדיבר עם עשו כדי שתוכל לשמוע את הדברים (ולא כתרגום **יונתן בן עוזיאל**: "ורבקה שמעת ברוח קודשא", או כדברי **אור החיים**: "כי רבקה נביאה היתה ושומעת תמיד בדברי יצחק וכו', הגם שלא ידבר בפניה").

"וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו הַשָּׂדֵה לְצוּד צִיד לְהַבִּיא"

נעלה את השאלה: מדוע התעכב עשו זמן כה רב בהליכתו בשליחות אביו להביא את הצייד, זמן בו הספיקה רבקה לדבר עם יעקב, להכין מטעמים, ויעקב אף הספיק ללכת ליצחק ולקבל את הברכות? כתשובה נביא את דברי חכמינו ז"ל **בבראשית רבה** (סז, ב):

"דאמר רבי יהושע בן לוי: כל אותו היום היה עשו צד צבאים וכפתן [קושרס], ומלאך בא ומתירן, ועופות ומסכסכן [מהרזו': 'שקיפל וקימט כנפיים זו על זו שלא יפרחו'] ומלאך בא ומפריחן, וכל כך למה? 'והון אדם יקר חרוין', כדי שיבוא יעקב שהוא יקרו של עולם, ויטול את הברכות שמעיקר העולם חרוצות לו [יפה תואר: 'כי מששת ימי בראשית פסוקות לו']".

דברי חכמינו ז"ל אלו מלמדים שה' רצה שיעקב יקבל את הברכות ועל כן הפריע לעשו בתוכניתו. דברים אלו יחזקו אצל הילדים את ההבנה בצדקת מעשיהם של רבקה ויעקב, שה' היה עמם וסייע להם. יסוד זה נשתדל להראות במקומות נוספים בפרשתנו.

רבקה מצווה את יעקב לקבל את הברכות (פסוקים ו-יז)

נאמר בפסוקים ו-ז: "וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל יַעֲקֹב בְּנֶה... הֲבִיאָה לִי צִיד... וְאֶבְרַכְכָּה לִפְנֵי ה' לִפְנֵי מוֹתִי"

את המילים "וְאֶבְרַכְכָּה לִפְנֵי ה'" נסביר בשתי דרכים: כרש"י: "ברשותו, שישכים על ידי", או כרשב"ם: "כשם ה'".

נאמר בפסוק ח: "וְעַתָּה בְּנֵי שָׁמַע בְּקוֹלִי לְאֲשֶׁר אָנִי מְצַוֶּה אֶתְּךָ"

דבריה של רבקה היו עבור יעקב פקודה החלטית, לכן נקרא פסוק זה בטון המעיד על חשיבות הדבר והכרחיותו.

נאמר בפסוק י: "וְהִבֵּאתָ לְאֶבְיָד וְאֶל בְּעֵבֶר אֲשֶׁר יְבָרַכְךָ לִפְנֵי מוֹתִי"

לאחר שהדגשנו במהלך הפרשה את הניגוד החרף שבין אישיותו של יעקב לאישיותו של עשו, והסברנו על פי זה את צדקת מעשהו של יעקב בקניית הבכורה, נדבר עם הילדים על תבונתה וצדקתה של רבקה בצוותה על יעקב ללכת ולהתברך, ונדגיש מספר נקודות:

א. רבקה ידעה היטב את גודל ההבדל בין שני בניה - יעקב, איש תם, יושב אהלים ההולך בדרכי אבותיו, ועשו, איש ציד, אכזר ורשע, שכל דרכיו הפוכות מדרכי אבותיו. רבקה הבינה שברכות ה' אינן מגיעות לעשו, אלא ליעקב וכפי שהבאנו בשם הר"ן בדרשותיו).

ב. רבקה שמעה את דברי ה' שאמר לה "ורב יעבד צעיר", שמשמעותם שעשו יהיה עבדו של יעקב, והבינה שה' רוצה שיעקב יקבל את ברכות הבכורה, וכפי שכתב הרשב"ם (כה, כח): "ורבקה אוהבת את יעקב - שהיתה מכרת בתומתו, וגם ממה שאמר הקדוש ברוך הוא: 'ורב יעבד צעיר'... ורבקה העדימה לברך את יעקב".

ג. רבקה הבינה שאם עשו יקבל את הברכה, יעקב וזרעו יהיו בסכנה, כי עשו לא יכבד את יעקב אלא ישתמש בכוחו להלחם ביעקב ובזרעו, וכפי שכתב הרמב"ן: "...כי אמרה לו אמו: הברכה לפני ה' תהיה, ברוח הקודש, ואם יתברך בה עשו אחיך תתקיים בו בזרעו לעולם, ואין לך עמידה לפניו".

על השאלה מדוע לא דיברה רבקה עם יצחק על כך שראויה הברכה ליעקב ולא לעשו נאמרו במפרשים הסברים שונים. אנו נאמר לילדים שרבקה ידעה שאם תדבר עם יצחק באופן גלוי, לא יסכים עמה, שכן יצחק רצה בכל מאדו להחזיר את עשו למוטב על ידי הברכה (ובאשר לנבואת "ורב יעבד צעיר", יתכן שנאמרה על תנאי: רק אם עשו ירשיע - יאלץ להיות עבד ליעקב אחיו, אך אם ישנה מעשי ילך בדרך אבותיו - תשתנה הגזירה והוא יהיה האדון).

הארת כוונתה של רבקה אמנו, היא משימה חשובה ביותר ומשתלבת באחת המטרות המרכזיות של לימודנו: העצמת דמויות אבותינו ואמותינו.

נאמר בפסוקים יא-יב: "וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל רַבֵּקָה אִמּוֹ... אֲוִלִי יְמִשְׁנִי אָבִי... וְהִבֵּאתִי עָלַי קָלְלָה וְלֹא בְרָכָה"

מהפסוק עולה שיעקב אינו חושש מעצם לקיחת ברכת עשו אחיו, דבר המלמדנו שיעקב הסכים עם אמו שהברכה איננה מגיעה לאחיו הרשע, וכפי שהסברנו לעיל שיעקב עצמו קנה את הבכורה מעשו כי הבין שאחיו רשע ואיננו ראוי לבכורה, אולם יעקב חשש שמא חלילה במקום להתברך יקבל מאביו קללה.

נאמר לילדים שיעקב היה שותף לכוונתה של רבקה אמו, אלא חשש שתכנית זו לא תצליח.

נאמר בפסוק יג: "וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קָלְלֶתְךָ בְּנִי"

כתב הרשב"ם: "עלי ועל צווארי, כלומר כי היתה בוטחת במה שאמר לה הקדוש ברוך הוא 'ורב יעבד צעיר'".

מעין זה תרגם אונקלוס: "עלי אתאמר בנבואה דלא ייתון לוישיא עלך", כלומר רבקה קבלה בנבואה שלא יבואו קללות על יעקב. והרלב"ג כתב: "בטחה בהשם יתעלה שיעזור ליעקב, מפני היותו ראוי לברכה יותר מעשו".

על פי דבריהם נסביר לילדים שרבקה היתה בטוחה שלא תבוא קללה ליעקב משתי סיבות:

האחת – ה' אמר לה "ורב יעבד צעיר" וממילא הבינה שרצון ה' הוא שיעקב יקבל את הברכה, ובוודאי לא תבוא עליו קללה.

השניה – רבקה ידעה שיעקב ראוי לברכה יותר מעשו מצד מעשיו, ועל כן היתה בטוחה שהראוי לברכה לא יקבל קללה.

נאמר בפסוק יד: "וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ..."

נשוב ונאמר שיעקב היה שותף לעצת אמו והלך לקיים את דבריה בלב שלם.

נאמר בפסוק טו: "וַתִּקַּח רַבֵּקָה אֶת בְּגָדֵי עֵשָׂו בְּנֵה הַגְּדָל הַחֲמֹדֶת אֲשֶׁר אָתָּה בְּבֵית..."

כתב רש"י: "והלא כמה נשים היו לו, והוא מפקיד אצל אמו? אלא שהיה בקי במעשיהן וחושדן".

כלומר עשו לא הניח את בגדיו היקרים אצל נשיו, מפני שהכירן וחשד בהן שיגנבו אותם ממנו.

נגנה את נשות עשו על רשעותן זו, מלבד היותן עובדות לאלילים, וכן נגנה את עשו על שבחר בנשים אלו.

הליכת יעקב אל יצחק (פסוקים יח-כז)

נאמר בפסוקים יח-יט: "וַיָּבֵא אֶל אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנָנִי מִי אָתָּה בְּנִי. וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל אָבִיו אֲנִכִּי עֵשָׂו בְּכֶרֶךְ..."

בפשטות, במילים "אֲנִכִּי עֵשָׂו בְּכֶרֶךְ" שינה יעקב מן האמת, וכך פירש האבן עזרא: "...נביאי העתיד, ואם יצטרכו לאמר דבר שאיננו כהוגן לא

יוזק [אין בכך איסור] ... גם הנה דוד נכתב עליו איש האלקים... כלכל דבריו עם אחימלך... לצורך שעה... וכן אמר אברהם...".
כלומר לעתים נביא אומר דבר לא נכון לצורך מטרה הכרחית באותה שעה, וכך ראוי שיעשה.

בעקבות דבריו נסביר לילדים שיעקב ידע ששעה זו גורלית לכל הדורות, ושאם עשו הרשע, איש ציד החי על חרבו, יקבל את ברכות ה', הוא ובניו יהיו בסכנה, כדברי הרמב"ן שהזכרנו: "שלא תהיה לך עמידה לפניו", וכפי שההיסטוריה מעידה, שעשו ובניו הרגו בחרבם אנשים רבים. על כן ידע יעקב שעליו לשמוע בקול אמו ולעשות הכל כדי שעשו לא יקבל את הברכה, וכששאלו אביו מי הוא, הבין שאין לו ברירה אלא לשנות מן האמת כדי שרשעותו של עשו לא תקבל חלילה חיזוק.

נוסיף ונציין שגם כאשר נאלץ יעקב לשנות מן האמת, הוא נזהר לעשות זאת בצורה שיכולה להשמע כאמת, ונביא שני הסברים:

- א. רש"י: "אנכי" - הוא המביא לך, 'עשו' הוא 'בכורך'".
 - ב. רבנו בחיי: "אין ספק שכל דבריו של יעקב אין בהם כי אם [אלא] אמת... גם נכאן כשאמר: 'אנכי עשו בכרך', רצה בו [כוונתו לומר]: 'אנכי במקום עשו, ובכורך', כלומר לבכורה... שכבר לקח ממנו הבכורה, והוא מכוחו נא... והנא מכחו של חבירו הרי הוא כמוהו ועומד במקומו".
- הסברים אלו לא מסבירים את עצם ההערמה שיעקב התחזה לעשו ונטל את הברכות, ועל כך הבאנו את דברי האבן עזרא.

"קום נא שְׁבָה וְאֶכְלָה מִצִּידֵי..."

כתב רש"י בפסוק כ"ב: "קול יעקב, שמדבר בלשון תחנונים: 'קום נא, אבל עשו בלשון קנמוריא [חוסר כבוד] דיבר: 'קום אבי'".
שוב נצביע על ההבדל בין יעקב לעשו, הבדל הנלמד מסגנון דיבורם עם יצחק אביהם.

ננצל הזדמנות זו להבהיר עוד יותר את ההבדל שבין יעקב לעשו, כפי שעולה ביחסם להוריהם.

נאמר בפסוק כב: "וַיֹּאמֶר הַקֵּל קוֹל יַעֲקֹב וְהִידִים יָדֵי עֲשׂוֹ"ֹ

שלושה דברים גרמו לתמיהתו של יצחק:

- א. צליל הקול השונה (מכל מקום כיון שתאומים היו וצליל קולם היה דומה, בסופו של דבר חשב יצחק שכן מדובר בעשו, וכדברי רשב"ם: "לפי שתאומים היו, היה קולן דומה קצת זה לזה ולכך מעה יצחק בקולו").
- ב. צורת הדיבור השונה. יעקב דיבר בלשון מכובדת, מתוך תחנונים ועשו לעומתו דיבר בחוסר כבוד (כפי שהזכרנו בשם רש"י).
- ג. הזכרת שם ה' בדברי יעקב, וכדברי רש"י בפסוק הקודם: "גשה נא ואמושך - אמר יצחק בלבו: אין דרך עשו להיות שם שמים שגור בפיו, וזה אמר 'כי הקרה ה' אלקיך'".

נאמר בפסוק כז: "וַיֵּגֶשׁ וַיִּשָּׁק לוֹ וַיֵּרַח אֶת רִיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה רִיחַ בְּנֵי כְרִית שְׂדֵה אֲשֶׁר בָּרַכּוּ ה'"ֹ

נשאל את הילדים: כיצד הדיפו בגדיו של יעקב ריח של שדה טוב ונעים, הרי היו אלו בגדי עזים, הידועים בסרחונם? נשיב שתי תשובות:

- א. אבן עזרא: "והיה ריח טוב כנגדים כאשר [בגלל ש]חשב בלבו שהוא עשו, והוא בא מהשדה, הריחו בגדיו כריח ציצי [ניצני הפרחים] האילנים".
- ב. רש"י: "והלא אין ריח רע יותר משמף העזים?! אלא מלמד שנכנסה עמו [עם יעקב] ריח גן עדן", כלומר ה' עשה נס ונתן ריח גן עדן בעורות העזים, וזהו הריח הטוב שהריח יצחק.

נאמר לילדים שה' סייע לכך שיעקב יקבל את הברכות ובכך מתברר שרבקה ידעה שזה רצון ה', ומכח כך פעלה.

ברכות יצחק ליעקב (פסוקים כח-כט)

בפסוקים כ"ח וכ"ט מברך יצחק את יעקב בברכות ה'. ברכות אלו חשובות מאד, כפי שעולה מרצונו הגדול של יצחק לתת אותן לבנו הגדול כדי להשיבו למוטב, מרצונה הגדול של רבקה שדווקא יעקב יקבלו, וכן מרצונו הגדול של עשו לקבלו. לכן ניתן תשומת לב רבה לברכות, למרות שהתורה מקדישה להן שני פסוקים בלבד.

לפני לימוד הברכות נדגיש מספר נקודות:

- א. **יצחק אבינו בירך את הברכות בשם ה'** - נדגיש באוזני הילדים שיצחק פותח את הברכות בשם ה', לומר שה' הוא המברך ולא הוא.
 - ב. **גדולתו של יצחק אבינו וכוחו של ברכתיו** - יצחק עסק בתפילה ובעבודת ה' כל ימי חייו, לכן אהבו ה' וקיים את ברכתיו.
 - ג. **שמחתו של יצחק בזמן הברכה** - בשעת נתינת הברכות שמח יצחק שמחה רבה על הזכות הגדולה לתת מברכות ה' לבנו.
 - ד. **כוונתו של יצחק בברכות** - בברכותיו כיוון יצחק בכל מאודו להצלחת הברכה כי אהב מאד את בנו ורצה לברכו באופן הטוב ביותר, לו ולזרעו לכל הדורות.
- לאור דברים אלו נתאר את יעקב מקשיב לכל מילה ומילה היוצאת מפי אביו בשעה גדולה זו.
- נוסיף ונאמר בכלליות, שיצחק נתן ליעקב שתי ברכות עיקריות: ברכת הכלכלה (פסוק כח) וברכת המלוכה (פסוק כט).

נאמר בפסוק כח: **"וַיִּתֵּן לְךָ הָאֱלֹקִים"**

כפי שהדגשנו לעיל, נציין שיצחק פתח את ברכתיו בשם ה', לומר שה' הוא המברך ולא הוא.

כתב רש"י: **"יתן ויחזור ויתן"**.

והרמב"ן כתב: **"כי מתת האלקים תמיד הוא, ואין לו הפסק לעולם, ולכן אמר 'ויתן לך האלקים', כל ימך על אדמתך, מטל השמים..."**

"מטל השמים"

נסביר שיצחק מברך את בנו בטל, מפני שהטל יורד תמיד - בחורף ובקיץ, ואיננו מפריע לעוברי דרכים, כדברי הספורנו: "שהכל שמחים בו, ולא ימנע צאתך ובאך".

"ומשמני הארץ"

נפרש כתרגום אונקלוס: "מטובא דארעא", וכדברי הנצי"ב: "שיהיו פירותיה מבורכים".

"ורב דגן ותירש"

כתב הנצי"ב: "[יצחק ברך את יעקב ש] יהי פירותיה [של הארץ] - מינים אלו [דגן ותירוש], שהם חיי האדם".

כלומר מהדגן מכינים את הלחם, מזונו העיקרי של האדם, והתירוש הוא היין המשמח לבו של אדם, ומשום כך יצחק מציין דווקא את הדגן מבין הגידולים השונים ואת היין מבין המשקים השונים.

נאמר בפסוק כט: "יעבדוך עמים וישתחוו לך לאמים"

בענין ההבדל בין 'עמים' ל'לאמים' נביא את הסבר הנצי"ב ש'עם' הוא גוי שאין לו מלוכה בפני עצמו, ואילו 'לאום' הוא גוי שיש לו מלוכה בפני עצמו, והברכה היא שכל העמים יעבדו ליעקב, אפילו עמים שיש להם מלך וממלכה. נדגיש שבברכה זו נכלל לא רק שיעבדוהו אלא אף שישתחוו לפניו ויתנו לו כבוד.

ברכה זו חשובה במיוחד כיוון שמובטח בה השלום, שכל העמים ייכנעו לפני יעקב - לא ילחמו ולא ירעו לו כלל.

"היה גביר לאחיד וישתחוו לך בני אמה"

נסביר שכוונת יצחק היא שיהיה אדון לאחיו, כלומר שיעקב יהיה גביר לעשו.

נשאל: הרי ליעקב היה אח אחד בלבד ומדוע אמר יצחק "לְאֶחָיִךְ... בְּנֵי אִמְךָ" בלשון רבים?
 נענה כנצי"ב, שהכוונה ל"זרע עשו", כלומר: בניו וצאצאיו.
 "אֲרִיֶּךָ אָרוּר וּמְבָרְכֶיךָ בְּרוּךְ"

המקללים אותך תבוא עליהם קללה, כמו בלעם שרצה לקלל את ישראל, והמברכים אותך תבוא עליהם הברכה, כמו יתרו שברך את ה' ואת ישראל.

נדגיש פסוקים אלו, על אף שנאמרו במילים קצרות, נסבירם היטב ונשננם עם הילדים בעל פה.

הגעת עשו וברכת יצחק לעשו (פסוקים ל-מ)

נאמר בפסוק ל: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלָה יִצְחָק לְבָרֵךְ אֶת יַעֲקֹב וַיְהִי אַךְ יֵצֵא יֵצֵא יַעֲקֹב... וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא מִצִּידוֹ"
 כתב הרשב"ם: "להגיד ניסים שנעשו ליעקב בא הכתוב, שאילו הקדים עשו לבוא רגע אחד קודם לא נתברך יעקב."
 ורבנו אברהם בן הרמב"ם כתב: "זו גזירה אלקית שיתאחר עשו כבואו עד שנגמרה הברכה ולא יכנס כאמצעה".

לאור דבריהם נציין את השגחת ה' לשמור על יעקב ולעזור לו לקבל את הברכות. בכך מתבררת צדקת מעשהו של יעקב בקבלת הברכות מאביו, שה' רצה בכך והסכים על ידו.

נאמר בפסוק לג: "וַיַּחֲרֹד יִצְחָק חֲרָדָה גְדֹלָה עַד מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי אֲפֹא...
וַאֲבָרְכֶהוּ גַם בְּרוּךְ יִהְיֶה"

כתב רש"י: "שלא תאמר אילולא שרימה יעקב לאביו, לא נטל את
הברכות, לכך הסכים וברכו מדעתו".

והרמב"ן כתב: "...כי מאז שברך אותו ידע ברוח הקודש שחלה ברכתו עליו".
לאור דבריהם נסביר שלמרות שיצחק התכוון לברך את עשו, כאשר
נודע לו שברך את יעקב - הסכים לברכה, משום שבשעת הברכה חלה
עליו רוח ה' ומתוך כך הבין שבאמת ה' חפץ לברך את יעקב.

בעניין חרדתו הגדולה של יצחק, "חֲרָדָה גְדֹלָה עַד מְאֹד", נסביר
שכאשר גילה יצחק שלא בירך את עשו אלא את יעקב, הצטער מאד,
שכן רצה לברך את עשו כדי להשפיע עליו לשנות את דרכו, ועתה הבין
שטעה ושלמרות כוונתו זו אין הברכה מתאימה לעשו ויעקב הוא הראוי
לברכה ועשו אינו ראוי.

נאמר בפסוק לה: "וַיֹּאמֶר בָּא אֲחִיךָ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בְּרִכְתְּךָ"

תחילה נפרש את המילה "בְּמִרְמָה" כפשוטה, ברמאות, וכפי שכתב
האבן עזרא.

לאחר מכן נוסיף ונאמר שמרמה זו נבעה מחכמה גדולה (על פי רש"י),
שיעקב ידע כמה גדולה וחשובה ברכה זו ולכן מנע מאחיו, איש הציד
שחי על חרבו, לקבלה.

נאמר בפסוק לו: "וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פְעָמִים אֶת
בְּרִכְתִּי לְקַח וְהִנֵּה עֹתָה לְקַח בְּרִכְתִּי..."

כתב רש"י:

"למה חרד יצחק? אמר: שמא עוון יש בי שברכתני קמן לפני גדול...
אמר לו אביו [יצחק, לעשו]: מה עשה לך? אמר ליה: את בכורתי
לקח... אמר [יצחק]: בכך הייתי מצר וחרד... עכשיו [אני רואה
ש]לכבוד ברכתני, 'גם ברוך יהיה'!"

על פי דבריו נאמר לילדים שרק כעת מדברי עשו, נודע ליצחק שעשו מכר את הבכורה ליעקב, ויצחק שמח לשמוע שישנה סיבה נוספת לכך שהברכות ראויות היו להנתן דווקא ליעקב, מלבד רוח הקודש שחלה עליו בשעת נתינת הברכות ליעקב.

משהתברר ליצחק מעשה מכירת הבכורה, שב וברך את יעקב - "גם בְּרוּךְ יְהִיָּה".

נאמר בפסוק לט: "וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֲנֵה מְשֻׁמְנֵי הָאָרֶץ יְהִיָּה מוֹשֶׁבֶד..."

נסב את תשומת לבם של הילדים להבדל שבין ברכת עשו לברכת יעקב - לעשו הוסיף יצחק את המילה "מוֹשֶׁבֶד", לומר שאכן בארצו יהיו פירות שמנים, אך זה לא יהיה בארץ ישראל שהיא נחלת יעקב.

נאמר בפסוק מ: "וְעַל חֲרָבָה תַּחֲיָה"

נסביר בשני אופנים:

א. עשו יחיה מן הציד שיצוד בעזרת חרבו, כדברי הרשב"ם: "אומנתך שהיית צד חיות בכלי זינך".

ב. עשו ינצח במלחמות את אויביו, כדברי הרמב"ן: "שיחיה במלחמותיו, כי ינצח ולא יפול בחרב אויב".

"וְאֵת אֲחִידָה תַּעֲבֹד"

במילים אלו, באישורו של יצחק שהגביר יהיה יעקב ואחיו עשו יעבוד אותו, רואים שוב בבירור שיצחק מחזק את ברכתו ליעקב ומאשרה. מכך גם עולה שמעשיה של רבקה, שהתאמצה להוציא לפועל את דברי ה' אליה בתחילת הפרשה: "וְרַב יַעֲבֹד יַעֲבִיר", היו נכונים, ושאר יצחק הודה בהם.

"וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תִּרְיֵד וּפְרֻקֶתָּה עָלָי מֵעַל צְוֹאֲרֶיךָ"

כתב רש"י: "והיה כאשר תריד - לשון צער... כשיעברו ישראל על התורה, ויהיה לך פתחון פה להצטער על הברכות שנמל, ופרקת עולו".

על פי דבריו נסביר לילדים שאם ישראל מקיימים את התורה עשו וזרעו, וכל אויבי ישראל, לא יוכלו למשול עלינו ולהלחם בנו.

בכך נלמד את הילדים את חשיבות קיום התורה ושמירת מצוותיה.

כעס עשו ופעולת רבקה (פסוקים מא-מו)

נאמר בפסוק מא: "וַיִּשְׂטֵם עֶשָׂו אֶת יַעֲקֹב עַל הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בָּרַכּוּ אָבִיו וַיֹּאמֶר עֶשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יָמֵי אָבִי וְאַהֲרָגָה אֶת יַעֲקֹב אָחִי"

נשמיע בקורת חריפה על מזימת הרשע של עשו להרוג את יעקב. גם אם יעקב היה לוקח ממנו את הברכות שלא בצדק - אסור היה לו באיסור חמור להגיע לידי מחשבת רצח. על אחת כמה וכמה כשעשו עצמו מכר לו את הבכורה וידע שאיננו ראוי לברכות אלו. יתרה מזאת, עשו שמע היטב שאביו יצחק אמר על יעקב "גַּם בְּרוּךְ יִהְיֶה", ואף על פי כן חפץ היה להרוג את יעקב.

נאמר בפסוק מב: "וַיֵּאָדָר לְרַבְקָה אֶת דְּבָרֵי עֶשָׂו בְּנֵה הַגָּדֹל..."

נשאל את הילדים: כיצד נודעה לרבקה מזימתו של עשו? נביא שלושה הסברים:

- א. **אבן עזרא:** "יתכן שגילה סודו לאחד מאוהביו", והגיעו הדברים לאוזני רבקה.
- ב. **רד"ק:** "אפשר כי כמו שחשב בלבו בן, אמר בלא מתכוון, והוגד לרבקה".
- ג. **רש"י** על פי חכמינו ז"ל: "ברוח הקודש הוגד לה מה שעשו מהרהר".

נאמר בפסוק מה: "עד שוב אף אחיד ממך... למה אשכל גם שניכם יום אחד"

כתב הרשב"ם: "אם יהרוג אותך, גם הוא [עשו] יהרג על ידי גואלי הדם". כלומר רבקה פחדה שאם עשו יהרוג את יעקב, קרוביו של יעקב יהרגו את עשו.

מדברי רבקה עולה שלמרות שאהבה מאד את יעקב גם דאגה מאד לעשו שלא ימות. מכאן רואים שגם רבקה אהבה את עשו, למרות רשעותו הגדולה, וכפי שכתב רבנו אברהם בן הרמב"ם (כה, כח): "...ולא שהיתה שונאת את עשו, אלא אוהבת את יעקב יותר ממנו. הלא תראה איך דאגתה לעשו היתה מעורבת בדאגתה ליעקב, כאשר אמרה: 'למה אשכל גם שניכם יום אחד'".

נאמר בפסוק מו: "ותאמר רבקה אל יצחק קצתי בחיי מפני בנות חת אם לקח יעקב... למה לי חיים"

כתב הרשב"ם: "דרך חכמה אמרה רבקה ליצחק להרחיק את יעקב מעשו, ולא גילתה לו שבשכיל שטימת אחיו עשתה בן".

כלומר רבקה רצתה שיצחק ישלח את יעקב לחרן ויברכהו בכדי להצילו מעשו, אך עשתה בחכמה ואמרה ליצחק שרצונה שיעקב לא יקח אשה מבנות כנען אלא ילך למשפחתה ומשם יקח אשה.

נשאל: מדוע לא גילתה רבקה ליצחק את מזימתו של עשו? נענה כמלבי"ם: "לא רצתה לגלות ליצחק שעשו רוצה להרוג את יעקב, פן יצמער על זה".

המסרים העולים מפרק כז

שליחת יצחק את עשו להביא צייד:

1. שמחה מסייעת לעבודת ה' - יצחק ביקש לאכול מטעמים כדי להיות בשמחה לפני ברכתו.
2. אהבת אב לבנו גם כאשר הוא רשע - יצחק אהב את עשו.
3. צדקותו של יצחק - התאמץ בכל כוחו להשפיע על עשו לעשות תשובה.
4. תוכחה מתוך אהבה - תוכחתו של יצחק לעשו נעשתה מתוך אהבה.

רבקה מצווה את יעקב לקבל את הברכות:

1. אהבת ה' ליעקב - עיכב את עשו בשדה כדי שיעקב יקבל את הברכות.
2. צדקותה של רבקה - רצתה שיעקב בנה, ירא ה', יקבל את הברכות.
3. בטחון בה' - רבקה אמרה "עלי קללתך בני" ובטחה בה' שלא תבוא תקלה ליעקב.
4. שבחה של אשה יראת ה' - מתוך גנותן של נשי עשו שהיו חשודות בגנבה.
5. כיבוד אם - יעקב שמע בקול רבקה והלך אל יצחק לקבל את הברכות.

הליכת יעקב אל יצחק:

1. רדיפת הצדק של יעקב - לקח מעשו את הברכות כיון שלא היה ראוי להן.
2. כיבוד אב - יעקב דיבר בכבוד אל יצחק אביו: "קום נא".
3. יראת ה' - שם שמים היה שגור בפיו של יעקב: "כי הקרה ה' אלקיך".
4. אהבת ה' ליצחק וליעקב - עשה נס ונתן ריח גן עדן בעורות העזים.

ברכת יצחק ליעקב:

גדולתו של יצחק - ה' מקיים את ברכתיו לדורות.

הגעת עשו וברכת יצחק לעשו:

1. השגחת ה' בקבלת הברכות - זימן שעשו יגיע בדיוק לאחר שיעקב גמר לקבל את הברכה.
2. צדקת מעשהו של יעקב -
 - א. יצחק אמר "גם ברוך יהיה".
 - ב. יצחק אמר לעשו שנתן הכל ליעקב.
 - ג. יצחק אמר לעשו בברכתו - "ואת אחיך תעבוד".
3. חכמתו של יעקב - על פי פירוש רש"י שפירש "במרמה" - בחכמה.

כעס עשו ופעולת רבקה:

מעלתה של רבקה - הוגד לה ברוח הקודש מזימתו של עשו.

פרק כח (פסוקים א-ח)

בפרקנו שלושה נושאים עיקריים:

1. ברכת יצחק ליעקב לפני צאתו לחרון
2. שמיעת יעקב בקול הוריו
3. לקיחת עשו את מחלת בת ישמעאל לאישה

ברכת יצחק ליעקב לפני צאתו לחרון (פסוקים א-ד)

נאמר בפסוק א: "וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ..."

כתב בצרור המור: "ויקרא - הוא לשון חיבה, שחבבו בברכות רבות".
נסב את תשומת לב הילדים לכך שיצחק איננו גוער כלל ביעקב על שאמר שהוא עשו ולקח את ברכתיו, והוא אף מגלה כלפיו יחס של חיבה ומוסיף לברכו, דבר המורה על כך שיצחק ידע שה' הסכים על ידו.
וכך כתב החזקוני:

"אמר רבי אלעזר: 'אין קיום השמר אלא בחותמו', לפיכך ברכו אחר ברכת 'ויתן לך האלוקים' פעם אחרת מדעת, היא ברכת 'ואל-שדי יברך אותך', שהוא קיום השמר, שלא יאמרו במרמה לקח יעקב את הברכות".

כלומר בברכה זו שב יצחק ומברך את יעקב ואף מחזק את הברכות שנתן לו.

נאמר בפסוק ג: "וַיִּאֵל שְׂדֵי יִבְרָךְ אֹתְךָ וַיְבָרֶךְ וַיְרַבְּךָ וְהֵייתָ לְקַהֲל עַמִּים"

כתב רש"י: "מי שדי בברכותיו למתברכו מפיו, יברך אותך".

נאמר בפסוק ד: "וַיִּתֵּן לָךְ אֵת בְּרַכַּת אֲבֹרָהֶם לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אֲתָךְ לְרִשְׁתְּךָ אֵת אֶרֶץ מִגְרִיד..."

כתב רש"י: "את ברכת אברהם - שאמר לו: 'ואעשך לגוי גדול', 'זהתברכו בזרעך', יהיה אותן ברכות האמורות בשבילך, ממך יצא אותו הגוי ואותו הזרע המבורך".
והרד"ק כתב: "כי אתה הזרע המיוחד לי, כמו שהייתי אני לאבי אף על פי שהיו לו בנים אחרים".

נדגיש לילדים שיצחק מברך את יעקב ומחזק את הברכות הקודמות שקיבל, ואף נותן לו את ברכת אברהם, שהוא יהיה המשך הזרע שלו ושל אברהם, ולא עשו.

שמיעת יעקב בקול הוריו (פסוקים ה-ז)

נאמר בפסוק ז: "וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו וְאֶל אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פָּדְנָה אָרְם"
נדבר בשבחו של יעקב ששמע בקול הוריו, עזב את ביתו ואת ארץ מולדתו, והלך לארץ מרחקים, למקום שאיננו מכיר ואף לביתם של רשעים.

לקיחת עשו את מחלת בת ישמעאל לאישה (פסוקים ח-ט)

נאמר בפסוקים ח-ט: "וַיֵּרָא עֵשָׂו בִּי רְעוּת בָּנוֹת בְּנֵעֻז בְּעֵינָי יַעֲקֹב אָבִיו. וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת מַחְלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל בִּן אֲבֹרָהֶם אַחֹת נְבוֹיֹת עַל נָשָׂיו לֹא לְאִשָּׁה"

המסרים העולים מפרק כח (א-ח)

ברכת יצחק ליעקב לפני צאתו לחרן:

צדקת מעשהו של יעקב - יצחק נתן ליעקב את ברכת אברהם.

שמיעת יעקב בקול הוריו:

כיבוד הורים - יעקב שומע בקול אביו ואמו והולך לחרן.

סיכום פרשת תולדות

בפרשה זו אנו נפגשים בדמותם המופלאה של יצחק אבינו, שה' שומע לתפילתו, מגן עליו ומברכו, ושל רבקה אמנו הפועלת ברוח קודשה ובחוכמתה להוצאת רצון ה' לפועל.

בתחילת הפרשה למדנו כיצד התקבלה תפילת יצחק ורבקה נפקדה, ומאז אנו מבחינים בהבדל השורשי בין שני בניהם: עשו ויעקב, כפי שבא לידי ביטוי באורח חייהם, ביחסם לבכורה, בכבוד להוריהם ובבחירת נשותיהם.

יצחק אבינו, שהיה עולה תמימה ושכולו דבקות בה', התאמץ בכל כוחו להשיב את עשו מעוון ולהחזירו למוטב, ועל כן הראה לו אהבה רבה ואף רצה לברכו, אולם כאשר ראה שה' חפץ לתת את הברכה ליעקב קיבל זאת בשמחה, ואף אמר לעשו על יעקב: "גם ברוך יהיה". רבקה אימנו, שגדלה בבית רמאים והיתה כשושנה בין החוחים, הביאה בחוכמתה המופלאה לכך שיעקב בנה האהוב - איש תם ויושב אהלים, ירא ה' והולך בדרכי אבותיו - יקבל את ברכות ה' לו ולזרעו לדורותיו, ומנעה מעשו בנה הרשע - איש הצייד האכזר והערמומי, שהפנה עורף לדרכי אבותיו - לקבל את ברכות ה', שאינן מתאימות לו ואינן מגיעות לו.

יעקב אף הוא הבין זאת והלך בגבורה לקיים את מצוות אימו. כל מעשיו היו בחוכמה, ואף השתמש בעורמה, על אף תכונתו התמימה, למען האמת הגדולה של קבלת הברכות לו ולזרעו.

ה' אלוקי יעקב, גדול העצה ורב העלילה, אהב את יעקב - כדברי הנביא: "ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי" - ועוד בהיותו בבטן אימו הודיע לרבקה: "ורב יעבד צעיר", וסייע להצלחת מעשיהם של רבקה ויעקב, ולברכתו של יעקב וזרעו.

נר תמיד
לעילוי נשמת
אבינו וסבנו

ר' **אברהם יצחק** הי"ד
ב"ר אהרן הי"ד
שנור

אמיץ לבב
מסר נפשו למען העם והארץ

נפל בכפר עציון
ד' אייר תש"ח

